

Economisch-Statistische Berichten

Typebeperking

★

Drs. W. C. Kroft

Woningproductie en welvaart

★

Mr. R. M. Lievaart

Een belangrijke beslissing
inzake de omzetbelasting

★

Drs. J. C. Brezet

Een nieuwe omwenteling
op de Nederlandse geldmarkt

★

Drs. W. H. Kemmers

Tomaten

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2035

WOENSDAG 20 JUNI 1956

Spuistraat 172

Amsterdam

KAS-ASSOCIATIE N.V.

Giro's naar alle banken en
giro-instellingen

BETALEN · BEWAREN · BEHEREN

HOLLANDSCHE SOCIËTEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

A^o 1807

Collectieve Personeelsverzekering

Kapitaalverzekeringen

Lijfrenten

Directiepensioenen

Compagnonsverzekeringen

HOOFDKANTOOR

HERENGRACHT 475

AMSTERDAM-C

TEL. 49100

BEDRIJF IN CANADA

HEAD OFFICE: TORONTO

330 BAY STREET

vacatures

N.V. BILLITON MAATSCHAPPIJ
's-GRAVENHAGE

Bij de afdeling Belastingzaken van het Secretariaat
bestaat gelegenheid tot plaatsing van een

MEDEWERKER

met gedegen kennis en ervaring op fiscaal gebied.
Sollicitaties uitsluitend schriftelijk in te dienen bij
de afdeling Personeelszaken, Louis Couperusplein 19,
's-Gravenhage.

R. Mees & Zoonen

Bankiers en

Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam · 's-Gravenhage

Delft · Schiedam · Vlaardingen

Alblasserdam

*verlenen gaarne hun
goede diensten, o.m.
bij het*

kiezen van beleggingen

*sluiten van auto-, w.a.,
fraude- en berovings-
verzekeringen*

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*

Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.*

Losse nummers 75 ct.

No. 2026 f. 2,—.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief *f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.*

Typebepering

In het kader van de Voorjaarsefficiencydagen 1956 van het Nederlands Instituut voor Efficiency werd op 7 juni een middag gewijd aan het vraagstuk van de bepaling van het assortiment in industriële en handelsbedrijven. Bepaling van het assortiment is een positiever omschrijving van het op 7 juni besproken vraagstuk dan het vrij negatieve typebepering, dat wij als titel hierboven hebben geplaatst. Daar echter in de meeste bedrijven het assortiment groter is dan men zelfs bij benadering bevoordt en de meeste bedrijfshoofden bij kritische beschouwing gewent zullen achten, is de praktijk van de assortimentsbepaling steeds typebepering.

Er is de economie — en in het bijzonder de bedrijfs-economie — wel eens verweten, dat zij dit vraagstuk zou hebben verwaarloosd, of in ieder geval zeer stiefmoederlijk bedeed. Indien de plaatsruimte dit toeliet, zouden wij dit verwijt met bewijzen weerleggen. Overigens, in de discussie op 7 juni kwamen alle sprekers er steeds weer op terug dat het vraagstuk van het assortiment er één is van kosten (welk economisch vraagstuk is dat niet?) en de leer van de kostprijs alleen al geeft vele aanknopingspunten voor de bedrijfsseconoom om, althans op economische gronden, de samenstelling van het assortiment kritisch te bezien. Inderdaad „althans op economische gronden”, want een tweede belangrijke conclusie uit de discussies was, dat ook „imponderabele factoren” een rol spelen bij de bepaling van het assortiment.

De Werkgroep Typebepering, die een preadvies had uitgebracht dat als grondslag diende voor de gedachtenwisseling, gaat evenwel verder dan het vraagstuk stellen. In een aantal studies heeft zij aangetoond hoe het in verschillende bedrijven — en wij mogen gerust zeggen: bedrijfstakingen — met de samenstelling van het assortiment is gesteld. De uitkomsten van deze studies rechtvaardigen volkomen de taak die de werkgroep zich heeft gesteld: voorlichting te geven bij typebepering.

Die uitkomsten zijn zonder meer verbijsterend. Wie van de publikaties van de werkgroep kennis neemt ondergaat al lezende achtereenvolgens drieërlei gemoedsgeesteligheden: ongeloof, verbazing en overtuiging. Ongeloof, dat het zo erg niet kan zijn, verbazing, dat de cijfers ondubbelzinnig aantonen dat het toch echt zo erg is en overtuiging, dat hieraan iets moet worden gedaan. Bij

vrijwel iedere analyse van het assortiment blijkt, dat 20 pCt. van het aantal typen produkt, dat de meeste Nederlandse bedrijven in haar prijslijsten hebben opgenomen, 80 pCt. van de omzet uitmaken, de volgende 60 pCt. van de typen 19 pCt. van de omzet en de laatste 20 pCt. van het assortiment niet meer dan . . . 1 pCt. (!) van de omzet.

Wanneer men zich rekenschap geeft van het feit, dat de stukkosten van deze 1 pCt. hoger, en zelfs aanzienlijk hoger, moeten zijn dan van de overige 99 pCt. van de omzet en men daarvan ook de consequenties wil aanvaarden is dit op zichzelf nog geen groot bezwaar. In de praktijk evenwel rekent men — althans voor het aandeel in de indirecte kosten — meestal met gemiddelde stukkosten, waardoor in feite de „kostprijs” voor de gangbare artikelen te hoog uitkomt en voor de bijzondere uitvoeringen te laag.

Als gevolg van deze verkeerde calculatie gaat van de kosten via de verkoopprijs onvoldoende correctie uit op irrationele en oneconomische samenstellingen van het assortiment, terwijl de rendabiliteit van het bedrijfsleven geringer is dan wat bereikbaar mag worden geacht. En dit laatste niet alleen omdat sommige artikelen, zonder dat men het weet, met verlies worden verkocht, doch tevens omdat de bedrijven over een onevenredig grote staf moeten beschikken voor werkvoorbereiding van steeds weer kleine series van steeds andere typen. Vooral in deze tijd van arbeidsschaarste kan de tijd van het leidinggevende personeel zonder twijfel beter worden besteed.

Indien de afnemer er op staat een bijzondere uitvoering van een produkt te ontvangen is het niet onredelijk de hogere kosten daarvan min of meer — en als het kan geheel — in de prijs tot uitdrukking te brengen. Het zou dan echter wel eens kunnen blijken dat vele zogenaamde voorkeuren zonder veel weerstand in het raam van een redelijk assortiment van standaardartikelen kunnen worden ingepast. En zo niet. . . „neen” verkopen zal in dat geval veelal rendabeler blijken dan „alles” verkopen.

In het streven naar verhoging van de produktiviteit ligt hier stellig nog een belangrijk arbeidsterrein braak. In die braakliggende akker heeft de Werkgroep Typebepering energiek de ploeg gezet.

's-Gravenhage.

Drs. A. G. TER HENNEPE.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Typebepering, door Drs. A. G. ter Hennepe	539	Ingezonden stuk:	
Woningproductie en welvaart, door Drs. W. C. Kroft	541	Alcohol en verkeer, door J. A. Hippe, met een naschrift van Drs. H. Hoelen	551
Een belangrijke beslissing inzake de omzetbelasting, door Mr. R. M. Lievaart	544	Aantekening:	
Een nieuwe omwenteling op de Nederlandse geldmarkt, door Drs. J. C. Brezet	546	De kosten van automatisering	554
Tomaten, door Drs. W. H. Kemmers	548	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet	554
		Statistieken:	
		Werkloosheid	555
		Prijsindexcijfers van het Levensonderhoud	556
		Gecombineerde bankbalansen	556

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Yandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

Drs. W. C. KROFT, Woningproductie en welvaart.

In dit artikel wordt in grote trekken weergegeven de inhoud van het rapport „Woningproductie en welvaart”, welk rapport is samengesteld door de „Commissie Woningbouw” van de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel. In opdracht van het Hoofdbestuur van genoemde Maatschappij had deze commissie de taak „een analyse te geven van de oorzaken, die tot de huidige woningnood hebben geleid en middelen aan te geven, die tot verbetering zouden kunnen leiden”. Naar aanleiding van de inhoud van dit rapport worden door schrijver enkele beschouwingen gegeven, die betrekking hebben op de regionale verschillen in de woningtekorten en het uitgangspunt bij de berekeningen van de tekorten aan vakarbeiders.

Mr. R. M. LIEVAART, Een belangrijke beslissing inzake de omzetbelasting.

De omzetbelasting is door de verhoging van de percentages van heffing sedert zij in Nederland in de dertiger jaren is ingevoerd een belangrijke factor van de kostprijs van de door de industrie vervaardigde produkten geworden. Deze factor kan zelfs zo belangrijk worden, dat hij in de gevallen, waarin een produkt volgens meer dan een procédé vervaardigd kan worden, de fabrikant er toe kan brengen die wijze van vervaardiging te kiezen, welke het geringste offer aan omzetbelasting medebrengt, hoewel de verwachting moet bestaan, dat het gekozen procédé in de toekomst niet het meest economische zal blijken te zijn. In dat geval heeft de Overheid door haar fiscale maatregelen de industrie tot een niet verantwoorde keuze gebracht. In het artikel wordt een recente uitspraak van de Tariefcommissie behandeld en aan kritiek onderworpen. In deze uitspraak is beslist dat elektriciteit voor de elektrochemische industrie geen grondstof vormt. Deze uitspraak bevestigt het standpunt van de Minister. Een beslissing als de onderhavige kan een belemmering vormen voor de toepassing van elektrochemische procédé's, ook in die gevallen, waarin zij voor de toekomst naar verwachting het meest economische zullen blijken te zijn. De schrijver wijst in het slot van zijn artikel op een voor partijen onbevredigend punt in de wijze van procederen voor de Tariefcommissie.

Drs. J. C. BREZET, Een nieuwe omwenteling op de Nederlandsche geldmarkt.

Sedert 1947 werden voor het eerst op 19 mei 1952 door het Min. van Financiën de rentetarieven voor schatkistpapier gewijzigd. Op 19 februari 1954 werd schatkistpapier omgezet in langlopende schatkistcertificaten en werden minimum kaspercentages voor de banken ingevoerd. Op 7 juni 1954 heeft het Min. van Financiën een tender op 50 mln. schatkistpapier met een looptijd van 3 en 6 maanden waarbij tegen resp. $2\frac{1}{2}$ en $2\frac{5}{8}$ pCt. werd toegevoegd. De afgelopen jaren was de Nederlandse geldmarkt een goedkoopste-eiland. In dit verband ziet schrijver het tender-aanbod als een stap van de monetaire autoriteiten om tot een hogere rentevoet op de geldmarkt te komen. Met deze stap ging gepaard een verhoging van de krachten het rentegamma voor leningen van lagere publiekrechtelijke lichamen toegestaan maximumrente voor de korte termijnen; voor een gemiddelde looptijd korter dan 6 jaar bedraagt deze thans $3\frac{1}{4}$ pCt. Schrijver ziet als moge-

lijke motieven tot renteverhoging: de zuigkracht van de buitenlandse geldmarkten waar een veel hogere rente heerst en een met groter kracht te voeren conjuncturele rentepolitiek.

Drs. W. H. KEMMERS, Tomaten.

In dit artikel wordt de na-oorlogse ontwikkeling van de tomatenteelt in ons land behandeld. Thans vormen de tomaten het belangrijkste produkt van de Nederlandse tuinbouw: in 1955 bedroeg de veilingopbrengst f. 77 mln. Van de Westeuropese produktie werd in 1955 in Nederland slechts 7 pCt. voortgebracht, waaronder een groot deel in kassen. Van de Nederlandse produktie wordt 85 pCt. geëxporteerd. De voornaamste afnemers zijn West-Duitsland en Engeland. Uitvoerig worden de handelspolitieke maatregelen behandeld, gericht tegen onze tomatenuitvoer. De uitbreiding van de teelt van tomaten onder glas voltrok zich gedeeltelijk als een verschuiving van de teelt van druiven naar die van tomaten. Sedert de oorlog moet globaal f. 75 mln. geïnvesteerd zijn in uitbreiding van de produktiecapaciteit. De Nederlandse export werd vooral gericht op de afzetperioden en afzetgebieden waar de protectie het minst scherp is. Verder zijn een aantal gunstige produktiefactoren oorzaak van de sterke expansie der laatste jaren.

— SOMMAIRE —

Drs. W. C. KROFT, Production d'habitations et richesse.

L'auteur traite d'un rapport concernant la crise du logement et la construction d'habitations. En ce faisant il exprime ses propres opinions sur des différences régionales dans les déficits en habitations et sur le calcul de ce qui manque en ouvriers qualifiés.

Mr. R. M. LIEVAART, Une décision judiciaire importante concernant la taxe sur le chiffre d'affaires.

En Hollande le fabricant ne doit pas payer de taxe sur le chiffre d'affaires pour les matières premières, qu'il a fabriquées lui-même et qui servent à la fabrication de nouveaux produits dans son usine: La „Tariefcommissie”, le plus haut tribunal aux Pays-Bas dans le domaine de la taxe sur le chiffre d'affaires, a décidé maintenant que l'électricité ne constitue pas une matière première pour la fabrication de produits électrochimiques. L'auteur critique la décision et il signale qu'elle peut causer des conséquences qui sont contraires aux intérêts de l'économie néerlandaise en général.

Drs. J. C. BREZET, Une nouvelle révolution sur le marché monétaire de la Hollande.

L'auteur donne une image du développement du taux d'intérêt sur le marché monétaire depuis 1947. Il vérifie quels sont les motifs que les autorités monétaires ont pu avoir dernièrement pour augmenter le taux d'intérêt pour de l'argent à brève échéance. Il se peut que cette augmentation du taux d'intérêt fasse partie d'une politique de conjoncture quant à l'intérêt.

Drs. W. H. KEMMERS, Les tomates.

Dans cet article est exposé le développement d'après-guerre de la culture de tomates en Hollande. L'auteur expose en détails les mesures que prend l'étranger pour restreindre l'exportation de tomates de la Hollande.

Woningproductie en welvaart

Door het Hoofdbestuur van de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel werd in december 1954 een commissie ingesteld, welke commissie tot taak had „een analyse te geven van de oorzaken, die tot de huidige woningnood hebben geleid en middelen aan te geven, die tot verbetering zouden kunnen leiden”. Meer speciaal had deze commissie tot taak te onderzoeken of toepassing van geïndustrialiseerde woningbouw in bijzondere mate ertoe zou kunnen bijdragen om in de woningbehoefte te voorzien. Hierbij dient onder geïndustrialiseerde woningbouw niet alleen te worden verstaan de woningbouw zelf, maar ook de industrialisatie op het gebied der toelevering. Wat betreft de voordelen en nadelen van geïndustrialiseerde bouw zou een onderzoek naar de algemeen economische en bedrijfseconomische aspecten noodzakelijk zijn.

De commissie had zich bij haar opdracht tevens nog van een bijzondere opdracht te kwijten, nl. „na te gaan langs welke wegen een oplossing gevonden zal kunnen worden voor de grote moeilijkheden, die het bedrijfsleven ondervindt bij het verkrijgen van woonruimte voor zijn medewerkers”.

In april 1956 bracht deze „Commissie Woningbouw”, waarvan het voorzitterschap werd bekleed door Prof. Dr. A. H. M. Albrechts en waarin o.a. zitting hadden vier vertegenwoordigers van het bedrijfsleven en twee directeuren van bouwbedrijven, een rapport uit met als titel „Woningproductie en welvaart”.

In de inleiding tot dit rapport wijst de voorzitter van de „Commissie Woningbouw” erop, dat de beide hoofdvragen, welke dus betrekking hebben op de oorzaken van de woningnood en de middelen ter verbetering, reeds voorwerp van vele beschouwingen zijn geweest. Niettemin meent de commissie toch tot een diagnose van een therapie voor de kwaal te zijn gekomen, die ook aandacht zal hebben buiten de kringen van de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel.

Het stellen van de diagnose en het geven van een therapie voor de kwaal is geschied in de twee delen waarin het rapport, globaal gezien, uiteenvalt.

In deel A vangt de analyse van de bestaande situatie aan met een hoofdstuk over de woningnood.

Wat betreft de grootte van dit woningtekort is de commissie van mening, dat zelfs bij een produktie van 70.000 woningen per jaar, binnen redelijke tijd niet zal kunnen worden voldaan aan het zo noodzakelijke evenwicht tussen woningbehoefte en woningvoorraad.

Wij merken naar aanleiding hiervan op, dat inderdaad gesteld kan worden, dat de opheffing van het ernstige woningtekort in Nederland voorlopig nog niet in zicht is. De meningen van gezaghebbende personen zijn hieromtrent wel eensluidend. In deze omstandigheden is het noemen van een tijdstip slechts een benadering en waarschijnlijk wel een zeer grove. De mogelijkheden tot het naderbij brengen van dit tijdstip hangen niet alleen af van de omvang van de woningproductie, die weer van invloed zal zijn op de woningvoorraad, maar eveneens van de woningbehoefte. Omtrent de grootte van deze woningbehoefte zijn de meningen tamelijk verdeeld, hetgeen moge blijken uit de vele afwijkende cijfers, die van vele zijden hieromtrent zijn vermeld. Het basismateriaal, waaraan deze cijfers veelal zijn ontleend, is ter be-

schikking gekomen bij de Woning- en Gezinstelling van 31 mei 1947. Het tijdstip van deze telling ligt al weer bijna tien jaar achter ons, zodat gezegd kan worden, dat dit materiaal reeds enigszins is verouderd.

De uitkomsten van de Woning- en Gezinstelling, die op het ogenblik in ons land wordt gehouden, zullen hopelijk binnen niet al te lange tijd een beter inzicht in deze materie verschaffen. Dit inzicht betreft niet alleen de grootte van het woningtekort in het land als geheel, maar tevens het woningtekort in de verschillende regionale gebieden in ons land. Dit laatste is welhaast nog een aanzienlijk belangrijker vraagstuk te noemen.

In ieder geval gold dit voor de tijd, dat de contingentering van de bouwvolumina nog geschiedde via de bekende drie-jaarlijkse toewijzingen. Hoe zou men immers tot een verantwoorde toewijzing kunnen komen, wanneer men niet de beschikking zou hebben over cijfermateriaal omtrent de woningtekorten, onderscheiden naar de regionale gebieden. Evenwel moet de beschikking over dit cijfermateriaal ook voor de toekomst van het hoogste belang worden geacht en wel om dezelfde reden, die reeds hierboven is vermeld. De betekenis hiervan zal nog toemeren naarmate er een einde zal kunnen worden gemaakt aan de woningnood. Juist dan zal alle aandacht moeten worden op het overwinnen van het tekort in gebieden, waar die nog zal bestaan.

Wij achten het een gemis, dat het regionale aspect van het woningtekort in het rapport van de „Commissie Woningbouw” praktisch geen aandacht krijgt. Met name zou het interessant zijn geweest, wanneer de lezer nader geïnformeerd zou worden over de woningtekorten in de „randstad Holland” ten opzichte van de gebieden in de overige Nederland. Aldus zou een differentiatie zijn verleggen, die bepalend zou kunnen zijn voor de aard en de mate en de wijze van toepassing van de middelen, die tot de therapie behoren. Men kan het immers als vaststaand beschouwen, dat de wijze van hanteren van het gehele apparaat van woningbouwbevorderende middelen in sterke mate afhankelijk zal zijn van de gebieden van toepassing.

Uiteraard wordt in de analyse van de commissie grote aandacht besteed aan de produktieverhoudingen. Niet alleen wat betreft het aantal en de tijdsduur van de bouw, maar ook wat betreft de oorzaken van de wijzigingen in de produktiehoeveelheden.

De commissie is van mening, dat, ondanks het feit, dat de produktietotalen in ons land een zekere geleidelijkheid en continuïteit vertonen, de verdeling van de gedurende een jaar gebouwde woningen over de vele bouwbedrijven, die op hun beurt weer op een groot aantal bouwplaatsen werken, de produktie per bedrijf en per bouwplaats volkomen discontinu is. Vergelijkend van de produktie van de laatste jaren met de produktie in 1930-1939 wijst erop, dat naast de reële produktieverhoging eveneens een reële en aanzienlijke produktieverhoging staat, waardoor de bouwtijd per woning na de oorlog aanmerkelijk is verlengd. Voor de grote woningcomplexen bedragen de verschillen minstens 4 tot 6 maanden.

De oorzaken van de produktieverhogingen komen in hoofdstuk III aan de orde. Met name worden genoemd verhogingen, die worden gevormd door een teruggelopen arbeidsproductiviteit in vergelijking met de situatie vóór

de tweede wereldoorlog, de discontinue bedrijfsbezetting, de planning van de uitvoering, de materiaalvoorziening en het arbeidspotentieel.

Analyse van bovengenoemde factoren doen de commissie concluderen, dat een diepgaander onderzoek is gewenst van

- a. de invloed van de voorbereiding van de bouw;
- b. het verband tussen arbeidspotentieel en bouwmethode.

In hoofdstuk V geeft de commissie enkele interessante beschouwingen over de woningbouwsector; gezien in het kader van de totale bouwcapaciteit. De commissie stelt, dat afremming van de bedrijfsbouw terwille van de zo gewenste woningbouw onaanvaardbaar is. Uitgaande van het principe, dat een „normale”, d.w.z. evenwichtige, bezetting van het bouwapparaat het meest gewenst is, komt de commissie tot de conclusie, dat dit evenwicht niet wordt verstoord, wanneer de vooroorlogse verhouding in de bouw in de verschillende sectoren in die zin wordt gewijzigd, dat het aandeel van de woningbouwsector en de sector bedrijfsbouw wordt vergroot. Wat de eerste categorie betreft, denkt de commissie aan een stijging van de gemiddelde produktie per jaar van 40.000 woningen op ca. 70.000 woningen. De activiteit in de sector bedrijfsbouw zou moeten worden vergroot met rond 65 pCt.

In onderstaande tabel wordt een vergelijking getrokken tussen de gewenste na-oorlogse verhouding en de verhouding zoals deze vóór de oorlog gold.

TABEL I.
Vooroorlogse en na-oorlogse verhoudingen in de diverse bouwsectoren

	Voor de oorlog	Na de oorlog
	in procenten	
Woningbouw	35	44 (maximum)
Particuliere en overheidsbouw	16	11,5 (minimum)
Bedrijfsbouw	20	24 (maximum)
Verbouw en onderhoud	29	20,5 (minimum)

Op grond van de hierboven ten gunste van de woningbouw en de bedrijfsbouw gestelde produktieverhoudingen wordt het aantal benodigde vakarbeiders berekend. Aangezien de „bottlenecks” bij de bouw niet worden gevormd door alle categorieën arbeiders, heeft het onderzoek zich beperkt tot enkele vakgroepen, nl. die van de timmerlieden, metselaars, stucadoors, schilders en betonwerkers.

Uitgaande van de vooroorlogse verhoudingen der bovengenoemde aantallen vakarbeiders per bouwsector en mede op grond van de vooroorlogse verhouding der verschillende vakgroepen per investeringsbedrag van 1 mln. gulden, is berekend de reële benodigde arbeidskwanta voor de verschillende sectoren van de bouw.

In onderstaande tabel worden deze reële benodigde arbeidskwanta vermeld.

TABEL II.
Reëel benodigde arbeidskwanta

	Woningbouw	Particuliere en overheidsbouw	Bedrijfsbouw	Verbouw en onderhoud	Aantal technische werken	Totaal
Timmerlieden	14.250	3.850	5.300	13.450	2.600	39.450
Metselaars	13.200	3.550	3.700	2.200	6.400	29.050
Stucadoors	5.600	1.500	1.100	450	—	8.650
Schilders	6.000	1.750	2.550	16.500	5.850	33.450
Betonwerkers	2.150	550	2.050	—	11.100	15.850
Totaal	42.000	11.200	14.700	32.600	25.950	126.450

Vervolgens worden de in bovenstaande tabel berekende benodigde arbeidskwanta vergeleken met de arbeidskwanta, die beschikbaar zijn. Laatstgenoemde aantallen zijn ontleend aan de driemaandelijke publikatie van het Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting van november 1955, no. 74. Na een gewijzigde groepering van de cijfers uit bovengenoemde publikatie, welke veranderde groepering noodzakelijk was met het oog op de vergelijkbaarheid met de theoretisch benodigde cijfers, komt de commissie voor enkele sectoren tot een vergelijking (zie tabel III op de volgende bladzijde).

In het rapport worden nu op grond van de gegevens uit de betreffende tabel enkele belangwekkende conclusies getrokken. Enkele van de belangrijkste zijn:

1. er is een zeer duidelijk tekort aan geschoolde vakarbeiders. Dit tekort is evenwel niet groot genoeg om alleen op grond hiervan alle verschijnselen van werkvertraging e.d. te kunnen verklaren;
2. voor een belangrijk deel kunnen deze verschijnselen wel verklaard worden als niet alleen het totale tekort, maar vooral de onevenwichtige verdeling van de beschikbare arbeidskrachten over de verschillende vakgroepen in aanmerking wordt genomen;
3. daarbij blijkt, dat de afwerkingssector naar verhouding grotere moeilijkheden oplevert dan de ruwbouwsector.

Wij zijn van mening, dat deze drie belangrijkste door de commissie getrokken conclusies zeer zeker belangwekkend kunnen worden genoemd, niet alleen vanwege het feit, dat hier een ernstige poging is ondernomen om tot een meer gefundeerde analyse te komen van de invloed van de produktiefactor arbeid op het bouwtempo in het algemeen, maar ook door de poging, die is gedaan om hier te onderscheiden naar vakgroep en naar bouwsector.

Niettemin menen wij toch ernstig bezwaar te moeten maken tegen de gedachtengang, welke uit deze wijze van aanpak valt af te leiden. Ons bezwaar geldt niet zozeer de berekeningsmethode — uiteraard kleven aan iedere berekeningsmethode feilen — als wel het uitgangspunt, welke als grondslag diende voor de berekeningen. In het bovenstaande is er reeds door ons op gewezen, dat de commissie het wenselijk acht, dat het relatieve aandeel van de woningbouw en de bedrijfsbouw aanmerkelijk zou toenemen. Wat betreft de sector woningbouw wordt gedacht aan een vergroting van de gemiddelde produktie van rond 40.000 per jaar op ca. 70.000 woningen per jaar, terwijl men het noodzakelijk acht de sector bedrijfsbouw te vergroten met 65 pCt.

Op grond nu van deze gestegen verhoudingen wordt door de commissie berekend, hoe groot hiervoor de benodigde aantallen vakarbeiders dienen te zijn om door vergelijking van deze aantallen met de reële aanwezige aantallen tot een tekort te concluderen. Men vraagt zich af, of het niet logischer en dus juister ware geweest om het onderzoek te beginnen met een analyse van de beschikbare arbeidskwanta om op grond van deze analyse de wegen te vinden om dit kwantum in de toekomst op te voeren. Met deze voor de toekomst redelijkerwijze te verwachten beschikbare arbeidskwanta als basis, zou kunnen worden vastgesteld, hoeveel woningen enz. men zou kunnen bouwen. Op deze wijze zou men kunnen bereiken, dat al te grote „bottlenecks” in de toekomst worden vermeden door niet meer in aanbouw te nemen dan redelijkerwijze met het beschikbare materiaal kan worden geproduceerd. Het antwoord op deze vraag krijgt in de huidige omstandigheden wel een bijzonder accent,

wanneer men met ons van mening is, dat het gedaalde bouwtempo in de bouwnijverheid mede het gevolg is van de bestaande ernstige spanningen, die er op de arbeidsmarkt van het bouwbedrijf bestaan. Deze spanning brengt immers niet alleen het gevaar met zich, dat de arbeidsbezetting op de bouwwerken te gering is, maar eveneens, dat de prikkel tot grotere inspanning bij de bouwvakarbeiders kleiner is dan de normale inspanning, die kan worden verwacht. De werknemers staan immers in een sterke onderhandelingspositie.

Het hier gesignaleerde gevaar zal dus te groter worden naarmate de gedachtengang, die valt te onderkennen bij de werkwijze in het rapport van de „Commissie Woningbouw” van de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel, in het praktisch politieke beleid meer invloed krijgt. Op deze wijze worden de spanningen slechts vergroot.

Onze conclusie is dus, dat men eerst dient uit te gaan van de vaststelling van het beschikbare arbeidspotentieel om daarna de middelen te vinden om dit arbeidsaanbod, zowel kwalitatief als kwantitatief, uit te breiden. Naarmate dit beschikbare arbeidspotentieel in betekenis toeneemt, kan men het bouwprogramma hierop afstemmen.

Het is wellicht overbodig erop te wijzen, dat een analyse van het beschikbare arbeidspotentieel in sterke mate regionaal gericht dient te zijn evenals de maatregelen, die worden genomen om het beschikbare arbeidsaanbod te verhogen. Reeds eerder wezen wij er bij de bespreking van de bestaande woningtekorten op, dat een inzicht in de grootte van deze regionale tekorten onontbeerlijk is. Gezien in het licht van het in de aahvang van deze alinea besprokene zal dit duidelijk zijn.

TABEL III.

Benodigd aantal en werkzaam aantal arbeiders

	Woning- en boerderijbouw		Particuliere en overheidsbouw		Bedrijfsbouw		Totaal	
	Werkzaam in 1955	Benodigd	Werkzaam in 1955	Benodigd	Werkzaam in 1955	Benodigd	Werkzaam in 1955	Benodigd
Timmerlieden	14.600	14.250	4.030	3.800	5.730	5.300	24.360	23.350
Metselaars	12.750	13.200	2.380	3.550	3.110	3.000	18.240	20.450
Stucadoors	4.710	5.600	740	1.500	780	1.100	6.230	8.200
Schilders	4.670	6.800	860	1.750	970	2.550	6.500	11.100
Betonwerkers	2.830	2.150	1.220	550	3.030	2.050	7.080	4.750
Totaal	39.560	42.000	9.230	11.150	13.620	14.700	62.410	67.850

Tot zover onze bespreking van deel A van het rapport „Woningproductie en welvaart”, in welk deel een analyse van de bestaande situatie wordt gegeven.

In deel B van het rapport zijn de middelen aangegeven, die bij toepassing kunnen leiden tot verbetering van de situatie. In het algemeen kan men stellen, dat van de aanbevolen middelen vele zullen bijdragen tot verhoging van de produktie in de bouwnijverheid. Wij achten het onnodig op deze plaats een al te uitvoerige opsomming te geven van deze middelen. De meeste zijn reeds in de discussies, die de laatste jaren rond het woningvraagstuk in ons land zijn gevoerd, genoemd. Slechts voor enkele factoren maken wij een uitzondering door hieraan een korte bespreking te wijden.

Naar de mening van de commissie zijn er maatregelen, die weinig of geen effect zullen sorteren of zelfs een ontwrichtende werking zullen hebben. Dit zal het geval zijn bij die maatregelen, welke erop gericht zijn de werktijd in de zomer te verlengen, de lonen alleen in de bouwnijverheid te verhogen, afremmen van de bedrijfsbouw, vrijstelling van militaire dienstplicht en tewerkstelling van buitenlandse arbeidskrachten, geprefabriceerde woningen of onderdelen hiervan.

GEEN KANS

mag onbenut blijven om de export te verhogen. Daarom is het van veel belang, dat U op de hoogte blijft van de mogelijkheden, die zich voordoen. Mededelingen van direct belang voor im- en exporteurs vindt U in ons

Dagelijks Bulletin

♦

ROTTERDAMSCH E BANK

265 Vestigingen in Nederland

(Advertentie)

Andere maatregelen kunnen wel enig effect sorteren, mits deze in beperkte mate worden toegepast. Het zijn de maatregelen tegen vorst- en regenverlet en de maatregelen, die ten doel hebben een betere verzorging op de bouwplaats.

Onder bepaalde omstandigheden kunnen andere maatregelen meer blijvend effect hebben, bijv. maatregelen tegen lichtverlet en die met betrekking tot een tijdelijke tewerkstelling van vreemde arbeidskrachten.

Een belangrijke produktieverhoging kan naar het oordeel van de commissie worden verkregen door een groot deel van de werkzaamheden tijdens de periode van ruwbouw over te brengen van de bouwplaats naar de fabrieken. Na het uitvoeren van de funderingswerkzaamheden dient in de kortst mogelijke tijd een glas- en waterdicht „casco” te worden opgetrokken. Op deze wijze kan ook de afbouw sneller geschieden. Immers, door het aanbrenge van verwarming en verlichting is volledig doorwerken op de bouwplaats, ook in de winter, mogelijk. De afbouwperiode zal eveneens kunnen worden bekort, indien de werkzaamheden in deze periode ook zo veel mogelijk naar fabriek en werkplaats worden overgebracht en wanneer de onderdelen, die voor de afwerking van de

bouw nodig zijn, in afgewerkte toestand op de juiste maat worden aangevoerd.

Tot zover onze bespreking van deel B van het rapport. Voor al degenen, die in verband met hun werkzaamheden of uit hoofde van hun belangstelling nader geïnformeerd wensen te zijn omtrent de problematiek rond de bouw in ons land, is deze studie een uitstekende handleiding om deze in al haar facetten te leren kennen. Wanneer de vraag wordt gesteld, of een oplossing van de moeilijkheden wordt gegeven, dan beantwoorden wij deze vraag ontkennend. Wel draagt het rapport ertoe bij om deze moeilijkheden op een juiste wijze tegemoet te treden.

Tenslotte volgen nog enkele opmerkingen over het

derde deel van het rapport: de mogelijke bijdrage van het bedrijfsleven. De commissie doet in dit deel de suggestie een Stichting in het leven te roepen, welke tot taak zou hebben om door het stimuleren van industriële produktie en bouwmethoden en door standaardisatie van woning- en montagebouw, te komen tot een grotere woningproduktie. Door een omvangrijke fabrieksmatige produktie van woningonderdelen zouden aanzienlijke besparingen kunnen worden verkregen. In deze Stichting zouden al die groepen in de samenleving moeten samenwerken, die belang hebben bij een betere woningvoorziening in het bedrijfsleven, t.w. het bedrijfsleven zelf, de institutionele beleggers, aannemers, bouwdeskundigen, enz.

Rotterdam.

Drs. W. C. KROFT.

Een belangrijke beslissing inzake de omzetbelasting

De Tariefcommissie heeft in haar uitspraak no. 7463°, welke enkele dagen geleden ter kennis van belanghebbenden is gebracht, een beslissing genomen over de vraag of elektriciteit voor de toepassing van het besluit op de omzetbelasting als grondstof voor de vervaardiging van elektro-chemische produkten kan worden beschouwd. In de laatste tijd is over de functie, welke elektrische stroom in de elektro-chemische industrie vervult en over de fiscale aspecten, welke hiermede samenhangen, het een en ander gepubliceerd. Voordat op de uitspraak van de Tariefcommissie wordt ingegaan, verdient het aanbeveling bedoelde publikaties samen te vatten.

In het tijdschrift „Electrotechniek” van 18 november 1954 heeft Prof. Ir. J. G. Hoogland een beschouwing gewijd aan grondenergie en hulpenergie. In zijn beschouwing, waarvan de hoofdzaken zijn samengevat in „Het Financieele Dagblad” van 22 december 1954, wijst de schrijver op de gehele andere functie, welke elektriciteit in de elektro-chemische industrie vervult, dan in de overige takken van industrie. Prof. Hoogland betoogt, dat elektriciteit in de elektro-chemische industrie als grondenergie kan worden aangemerkt, omdat zij in de vervaardigde produkten wordt opgenomen. In de overige takken van industrie vormt elektriciteit hulpenergie, omdat de daar gebruikte stroom voor aandrijving van pompen en dergelijke doeleinden op geen enkele wijze in het eindproduct is terug te vinden.

In vele gevallen heeft men voor de vervaardiging van een chemisch produkt de keuze tussen een chemisch procédé en een elektrochemisch procédé. Die wijze van vervaardiging is het meest voordelig, welke in de toekomst het meest economisch zal blijken te zijn. Prof. Hoogland wijst erop, dat de Overheid de industrie niet door fiscale maatregelen tot een onverantwoorde keuze mag brengen, met name tot de keuze van een procédé, waarvan verwacht mag worden, dat de technische ontwikkeling haar spoedig zal achterhalen.

Welke zijn nu de overheidsmaatregelen op fiscaal terrein, welke de chemische industrie tot een niet verantwoorde keuze met betrekking tot het toe te passen procédé kunnen leiden?

In het besluit op de omzetbelasting, dat tot 1 januari 1955 heeft gegolden, was met omzetbelasting belast het anders dan als grondstof voor bedrijfsdoeleinden beschikken over zelfvervaardigde goederen. In de met ingang van 1 januari 1955 in werking getreden wet op de omzetbelasting komt een ge-

lijkluidende bepaling voor. Indien nu de elektriciteit, welke een elektrochemische industrie verbruikt voor de vervaardiging van elektrochemische produkten, niet als grondstof kan worden aangemerkt, zal deze industrie over de door haar zelf opgewekte elektriciteit omzetbelasting moeten voldoen. Wanneer in aanmerking wordt genomen, dat voor de vervaardiging van elektrochemische produkten zodanige hoeveelheden elektriciteit nodig zijn, dat de kosten van deze elektriciteit $\frac{1}{3}$ tot $\frac{2}{3}$ van de totale kosten vormen, zal het zonder meer duidelijk zijn, dat de heffing van omzetbelasting over de zelf opgewekte energie een belangrijke belemmering kan vormen voor de toepassing van elektrochemische procédés.

Vóór 1 januari 1955 werd voorts bij uitvoer van goederen door de fabrikant slechts teruggave verleend van de omzetbelasting, voldaan voor de bij de vervaardiging van die goederen verbruikte grondstoffen. Indien elektriciteit niet als grondstof voor de daarmede vervaardigde elektrochemische produkten kan worden aangemerkt, kon vóór 1 januari 1955 geen teruggaaf verkregen worden van de voor die elektriciteit betaalde omzetbelasting. Sedert 1 januari 1955 geeft de wet op de omzetbelasting uitdrukkelijk recht op teruggaaf van de omzetbelasting, welke is voldaan voor de bij de vervaardiging van uitgevoerde goederen verbruikte elektriciteit.

Voor een meer uitvoerige toelichting op de fiscale aspecten van de onderhavige materie moge worden verwezen naar het voortreffelijke artikel „Electrochemie en omzetbelasting” van de heer G. W. Otterspoor in „Electrotechniek” van 8 maart 1956, welk artikel is overgenomen in „Het Financieele Dagblad” van 4 mei en 18 mei jl.

Uit het artikel van de heer Otterspoor moge blijken, dat een belastingplichtige — een elektrochemische industrie — reeds in 1942 de vraag of elektriciteit voor zijn als grondstof kon worden aangemerkt, aan de Tariefcommissie heeft voorgelegd. Onze hoogste rechter op het gebied van de omzetbelasting heeft deze vraag bij zijn uitspraak dd. 1 juni 1942, no. 2588° ontkennend beantwoord met de motivering, dat de elektrische energie wel een goed is in de zin van het besluit op de omzetbelasting doch niet als een stof kan worden aangemerkt.

De Minister heeft steeds, behoudens wellicht in één geval, de uitspraak van 1942 als richtlijn gevolgd en mitsdien ontkend, dat elektriciteit grondstof kan vormen voor de elektrochemische industrie.

De belastingplichtige, welke de in de aanvang van dit artikel genoemde uitspraak no. 7463° heeft uitgelokt, heeft zich door de beslissing van 1942 niet laten afschrikken.

Deze belastingplichtige — eveneens een elektrochemische industrie — heeft zich op het standpunt gesteld, dat de redactie en de geest van het besluit op de omzetbelasting voldoende mogelijkheden boden om elektriciteit onder bepaalde omstandigheden als grondstof aan te merken.

De uitspraak no. 7463° heeft nl. nog betrekking op het besluit op de omzetbelasting en wel op de toepassing van art. 15 van dat besluit (teruggaaf van omzetbelasting bij uitvoer). Voor de sinds 1 januari 1955 van kracht zijnde wet behoudt de uitspraak volledig haar waarde, zij het niet, zoals hiervoor is uiteengezet, voor de teruggaaf bij uitvoer, doch voor de vraag of de door elektrochemische industrieën zelf opgewekte elektriciteit als grondstof kan worden aangemerkt.

De belastingplichtige in de zaak no. 7463° heeft in beroep een aantal argumenten aangevoerd, waarvan de voornaamste kort samengevat als volgt luiden:

- 1) gezien de tekst van het besluit op de omzetbelasting is elektriciteit niet slechts een goed in de zin van dat besluit doch moet zij ook als een stof worden beschouwd;
- 2) de verbruikte elektriciteit is in het door belastingplichtige vervaardigde eindprodukt opgenomen;
- 3) naar haar maatschappelijke betekenis — een door de Tariefcommissie vaak gebruikt criterium o.a. voor de toetsing van de vraag of een bepaald goed gerangschikt kan worden onder goederen, welke bij levering van omzetbelasting zijn vrijgesteld — moet elektriciteit bij de vervaardiging van elektrochemische produkten als grondstof worden aangemerkt.

Ook ditmaal heeft de Tariefcommissie de belastingplichtige in het ongelijk gesteld en wel op grond van aan de geschiedenis van de omzetbelastingwetgeving ontleende argumenten. De overwegingen van de Tariefcommissie worden hieronder volledig weergegeven.

„Overwegende, dat het „Besluit op de Omzetbelasting 1940” de mogelijkheid opent, om bij uitvoer van goederen teruggaaf te verlenen terzake van omzetbelasting of invoerbelasting, voldaan onder meer voor bij de bewerking of verwerking van die goederen verbruikte grondstoffen; dat onder vigueur van de „Omzetbelastingwet 1933” een dergelijke teruggaaf eveneens mogelijk was, niet slechts ten aanzien van verbruikte grondstoffen, maar ook voor z.g. hulpstoffen; dat blijkens artikel 19 van de „Omzetbelastingwet 1933” — behandelend de omzetbelasting-vrije inslag van grond- en hulpstoffen door een fabrikant — onder hulpstoffen mede werd begrepen o.m. elektrische energie; Overwegende, dat in het onderhavige geval door middel van elektrolyse uit de stoffen x en y het produkt z wordt vervaardigd, waarbij het gas w ontwijkt; dat de elektriciteit daarbij de energie levert, welke de in dit produktieproces noodzakelijke splitsing van de chemische bestanddelen der oorspronkelijke stoffen bewerkstelligt; Overwegende, dat de elektriciteit i.c. als hulpmiddel is aangewend, en, al moge haar onlichamelijke karakter voor de wetgever geen beletsel zijn om haar met betrekking tot de omzetbelasting als stof te beschouwen, in de gedachtengang van de wetgever althans geen grondstof is; dat dan ook aan de appellante bij de uitvoer van elektrochemische produkten, geen teruggaaf kan worden verleend terzake van de over de elektrische stroom betaalde omzetbelasting; dat de inspekteur de gevraagde teruggaaf terecht heeft geweigerd en de bestreden beschikking mitsdien op goede gronden berust”.

Bij de uitspraak moge de volgende opmerkingen worden gemaakt.

I De Tariefcommissie is in zoverre op haar beslissing van 1942 teruggelopen, dat zij elektriciteit voor de toepassing van de omzetbelastingwetgeving niet alleen als een goed wil aanmerken, doch ook als een stof wil beschouwen. Hiermede heeft de commissie een o.a. door Mr. C. P. Tuk bekritiseerde onjuistheid in haar uitspraak van 1942 hersteld.

II De commissie beschouwt de stof elektriciteit niet als grondstof. Hoewel de commissie het gebruik van het woord hulpstof in de overweging, welke voor de motivering van haar uitspraak het meest belangrijk is, vermijdt, kan in haar gedachtengang elektriciteit niet iets anders dan hulpstof zijn. Het is niet aan te nemen, dat de commissie door het gebruik van het woord hulpmiddel heeft willen beslissen, dat elektriciteit geen hulpstof doch een hulpmiddel zou zijn. Onder de nieuwe wet bestaat er geen enkele twijfel over dat elektriciteit, zo zij voor de elektrochemische industrie al geen grondstof zou zijn, in ieder geval een hulpstof is, omdat zij in art. 40 van het uitvoeringsbesluit als zodanig uitdrukkelijk is vermeld. Doch ook onder de vroegere omzetbelastingwetgeving kon de strijd over de vraag of elektriciteit hulpstof dan wel hulpmiddel was, als gestreden worden beschouwd met de niet voor betwisting vatbare uitslag, dat zij geen hulpmiddel doch een hulpstof vormde. De conclusie, dat elektriciteit geen hulpmiddel is, brengt echter nog niet mede, dat zij onder alle omstandigheden als een hulpstof moet worden beschouwd. Naar de tot dusverre geldende opvattingen werden onder hulpstoffen verstaan alle stoffen, die bij het vervaardigen van een produkt worden gebruikt, zonder dat ze een bestanddeel van dat produkt gaan vormen.

Onder grondstoffen werden naar geldende opvatting, mede gebaseerd op beslissingen van de Tariefcommissie, verstaan, alle stoffen, welke bij het vervaardigen van goederen in het eindprodukt overgaan of waaruit de verkregen eindprodukten zijn vervaardigd. De belastingplichtige had blijkens haar onder 2) hiervoor opgenomen stelling, waaraan de Tariefcommissie overigens stilzittend is voorbijgegaan evenals aan de onder 3) opgenomen stelling, aangevoerd, dat de door haar verbruikte elektriciteit in het eindprodukt was opgenomen. Dit argument vindt zijn bevestiging in het artikel van Prof. Hoogland. Deze schrijver deelt nl. mede, dat bij alle bereidingen langs elektrochemische weg de toegevoerde elektrische energie, zij het met uiteenlopende rendementen, niet slechts opgenomen wordt door de reagerende stoffen, doch dat zij ook in een daartoe geschikte inrichting weer uit de gevormde stoffen kan worden teruggewonnen. Voor de leek spreekt waarschijnlijk in dit verband het meest het calciumcarbide, waaruit de toegevoegde elektrische energie weer in de vorm van licht en warmte kan worden vrijgemaakt.

De uitspraak overziende kan de motivering van de Tariefcommissie niet anders dan als teleurstellend worden aangemerkt.

Kennelijk heeft de commissie niet een voldoende onderscheid gemaakt tussen de elektrochemische industrie enerzijds en de andere takken van industrie anderzijds. In deze andere takken van industrie moet elektriciteit ongetwijfeld als een hulpstof worden beschouwd. Indien de door haar zelve in vroegere uitspraken aangegeven criteria als grondslag voor de uitspraak zouden hebben gediend, zou de Tariefcommissie elektriciteit als grondstof

voor de elektrochemische industrie hebben moeten aanmerken ¹⁾.

De vraag mag worden opgeworpen of aan de wetgever van 1933, die de omzetbelasting in Nederland heeft ingevoerd, zoveel onderscheidingsvermogen ten aanzien van de wezenlijke kenmerken van het elektrochemisch procédé mag worden toegedacht, dat in het jaar 1956 nog een beroep op zijn terminologie mag worden gedaan voor de beslissing van een geschil, waarin fabricagemethoden een rol spelen, welke zich pas na 1933 in Nederland hebben ontwikkeld.

Ik moge dit artikel niet besluiten zonder op één punt in de procesgang voor de Tariefcommissie te wijzen, dat bij partijen — zowel bij de belastingplichtige als bij de inspecteur — een gevoel van onbevredigdheid achterlaat.

Bij herhaling leest men in uitspraken van de Tariefcommissie, „... dat bij het vanwege de Tariefcommissie ingestelde onderzoek is gebleken, dat ...”.

In deze gevallen heeft dan de commissie door haar secretariaat een onderzoek naar de feiten bij de belastingplichtige doen instellen.

Voorts komt het voor, dat de commissie zich in zaken, waarin ingewikkelde vragen op technisch en chemisch gebied een rol spelen, door tussenkomst van haar secretariaat door deskundigen doet voorlichten. Blijkens mededelingen van de voorzitter ter zitting van de commissie is dit ook geschied in de hiervoor vermelde zaak.

De commissie ontleent het recht hiertoe aan artikel 12 van haar reglement van orde.

Niemand zal er enig bezwaar tegen kunnen opperen dat de commissie, om tot een zo juist mogelijke uitspraak te komen, onderzoeken doet instellen of zich door deskundigen doet voorlichten. Dit moet integendeel toegejuicht worden.

¹⁾ Trouwens ook indien de Tariefcommissie elektriciteit in het algemeen niet als hulpstof doch als hulpmiddel zou willen aanmerken, zou dit voor haar geen beletsel mogen vormen om in de gevallen, waarin elektriciteit aan de door haar zelve gegeven definitie van het begrip grondstof voldoet, deze stof als zodanig aan te merken.

Mijn bezwaren gaan tegen het feit, dat de procederende partijen niet op de hoogte gesteld worden met de resultaten van het ingestelde onderzoek en van de voorlichting door deskundigen. Het eerste punt is voor de inspecteur het meest onbevredigend. De rechtsprekende instantie wendt zich bij het onderzoek tot een van de partijen. De andere partij — i.c. de inspecteur — blijft onkundig van de resultaten van dit onderzoek, ook wanneer daarbij juridische argumenten en feiten naar voren zijn gekomen, welke de inspecteur, waren zij hem bekend, na behoorlijke voorbereiding ter zitting zou kunnen weerleggen. Voor de belastingplichtige brengt echter het onderzoek eveneens bezwaren mede, omdat hem onbekend blijft wat het secretariaat uit het besprokene rapporteert en welke conclusies daaraan verbonden worden.

Ook het niet ter kennis van partijen brengen van een deskundigenbericht is voor hen onbevredigend. Zij weten daardoor in bepaalde gevallen niet, tegen welke de commissie ter beschikking staande argumenten en feiten zij zich op de zitting moeten verweren en zij missen, zelfs in het meest gunstige geval dat de commissie ter zitting over het deskundigenbericht iets mededeelt, de mogelijkheid om hun verweer voor te bereiden.

De geschetste gang van zaken is te meer onbevredigend omdat in het burgerlijk procesrecht (art. 147 Rv) en in de procedure voor de Raden van Beroep voor de directe belastingen (art. 15ter der betreffende wet) alle waarborgen zijn geschapen om te bereiken dat de rechter alleen recht kan doen op stukken en gegevens, welke aan partijen volledig bekend zijn.

Natuurlijk doet vorenstaande kritiek geen enkele afbreuk aan de buiten iedere twijfel staande integriteit van de Tariefcommissie. Voor haar uit talloze uitspraken blijkende deskundigheid en scherpzinnigheid zal iedere niet bevooroordeelde lezer, die met de moeilijke omzetbelastingwetgeving enigermate op de hoogte is, de grootste waardering koesteren.

Deventer.

Mr. R. M. LIEVAART.

Een nieuwe omwenteling op de Nederlandse geldmarkt

De Nederlandse geldmarktsituatie heeft de laatste jaren enkele fundamentele wijzigingen ondergaan.

Eén daarvan vond plaats op 19 mei 1952, toen het Ministerie van Financiën voor het eerst sinds 1947 een verandering aanbracht in de — eenzijdig door haar vastgestelde — rentetarieven waartegen het schatkistpapier aan gegadigden verkocht. Deze wijziging hield in een verlaging van het disconto voor kortlopend en een verhoging van de rente voor langlopend papier.

In de hierop volgende jaren werden de tarieven voor schatkistpapier nog verscheidene keren veranderd; deze wijzigingen hielden aanvankelijk vnl. twee dingen in, nl.:

- 1) verlagingen over de gehele linie;
- 2) langlopend schatkistpapier werd relatief voordeliger, kortlopend relatief onvoordeliger gemaakt.

De door de monetaire autoriteiten in 1952 ingeluide actieve geldmarktpolitiek kwam, behalve in rentewijzigingen, ook tot uiting in het feit, dat papier van bepaalde termijnen soms niet, soms slechts in beperkte mate beschikbaar werd gesteld.

Doel van dit alles was in hoofdzaak, de gemiddelde looptijd van het schatkistpapier te verlengen en aldus de

grote liquiditeit van de banken te verminderen. Voordien bezaten de banken een absoluut en relatief zeer grote hoeveelheid schatkistpapier, waaruit regelmatig een zodanige stroom van liquide middelen voortkwam, dat het bankwezen vrijwel autonoom was t.a.v. de kredietverlening aan het bedrijfsleven ¹⁾.

Het was vooral deze autonomie, die de monetaire autoriteiten verdroot; zij zèlven wilden een sterke greep op het kredietwezen hebben.

Een tweede belangrijke stap met ongeveer hetzelfde doel werd gedaan op 19 februari 1954. Toen werd een belangrijk deel van het schatkistpapier der banken omgezet in 8, 10 en 12-jarige schatkistcertificaten (in totaal ten bedrage van f. 1.200 mln.), terwijl voorts nog een zeer aanzienlijk bedrag (nl. ca. f. 500 mln.) van de bankmiddelen als het ware werd geblokkeerd in de vorm van (renteloos) tegoed bij De Nederlandsche Bank door het invoeren van minimum kaspercentages.

Deze beide (complexen van) maatregelen hadden succes. De grote mate van liquiditeit — sommigen spraken zelfs van overliquiditeit — van het Nederlandse bankwezen

¹⁾ Zie: „Een belangrijke wijziging op de geldmarkt” en „Actieve geldmarktpolitiek”, resp. in „E.-S.B.” van 21 mei 1952 en 22 april 1953.

verdween, en de monetaire autoriteiten herkgren hun vooroorlogse „greep” op het kredietwezen²⁾.

Een nieuwe stap van grote betekenis in geldmarkt-aangelegenheden is thans gedaan.

Nadat zulks enige dagen tevoren was aangekondigd, werd op 7 juni jl. door het Ministerie van Financiën een tender gehouden op 3 en 6 maandsschatkistpromessen voor een maximum bedrag van f. 50 mln. Het resultaat was, dat hierop voor f. 29,8 mln. 3 maandspromessen tegen een disconto van $2\frac{1}{2}$ pCt. per jaar en voor f. 20,2 mln. 6 maandspromessen tegen een disconto van $2\frac{5}{8}$ pCt. per jaar werd toegewezen.

Gezien tegen de achtergrond van de na-oorlogse historie der afgifteprijzen voor schatkistpapier betekenen laatstgenoemde rentepercentages niet minder dan een omwenteling in het door de monetaire autoriteiten op de geldmarkt nagestreefde renteniveau.

De hoogte van de afgifteprijzen voor de belangrijkste termijnen schatkistpapier sinds 1946 is in tabel 1 vermeld.

TABEL I

Vanaf	Disconto (in pCt. p.j.) voor promessen met een looptijd van			Rente (in pCt. p.j.) voor biljetten met een looptijd van	
	3 m.	6 m.	12 m.	3 jr.	5 jr.
1 mei 1946	1	$1\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$	2	$2\frac{1}{4}$
23 juni 1947	$\frac{3}{4}$	1	$1\frac{1}{2}$	2	$2\frac{1}{4}$
19 mei 1952	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{4}$	2	$2\frac{1}{2}$
1 aug. 1952	$\frac{3}{8}$	$\frac{3}{8}$	1	$1\frac{3}{4}$	$2\frac{3}{8}$
7 april 1953	$\frac{3}{16}$	—	$\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$
16 nov. 1953	—	—	$\frac{3}{8}$	$1\frac{3}{8}$	2
15 april 1954	—	—	$\frac{3}{8}$	—	$1\frac{7}{8}$
20 april 1954	$\frac{3}{8}$	—	$\frac{3}{8}$	—	—
10 nov. 1954	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{3}{4}$	—	—
18 april 1955	—	—	1	—	$1\frac{7}{8}$
29 juni 1955	$\frac{3}{4}$	—	$\frac{3}{4}$	—	—
1 aug. 1955	—	—	1	$1\frac{7}{16}$	$1\frac{7}{8}$
19 dec. 1955	$\frac{3}{4}$	—	1	—	$2\frac{1}{8}$
1 mrt. 1956	—	—	—	—	$2\frac{7}{16}$
5 mrt. 1956	—	—	$1\frac{1}{2}$	—	$2\frac{7}{16}$
15 mrt. 1956	—	$1\frac{3}{8}$	$1\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{16}$	$2\frac{7}{16}$

In de loop van het afgelopen decennium werd het afgiftdisconto voor 3 maandspromessen derhalve eerst trapsgewijze verlaagd van 1 pCt. tot $\frac{5}{16}$ pCt. per jaar, en daarna weer trapsgewijze verhoogd van $\frac{5}{16}$ tot $\frac{3}{4}$ pCt. per jaar.

Zesmaandspapier werd de laatste jaren weinig uitgegeven. Voor het jaarspapier echter werd het afgiftdisconto in de periode 1946-1953 in etappen verlaagd van $1\frac{3}{4}$ tot $\frac{5}{8}$ pCt. per jaar en vervolgens in het tijdvak 1954-1956 in drie etappen van $\frac{5}{8}$ tot $1\frac{1}{2}$ pCt. per jaar verhoogd.

Vergelijkt men de huidige disconto's van $2\frac{1}{2}$ en $2\frac{5}{8}$ pCt. met bovengenoemde percentages (die wat het driemaandspapier betreft in 1953/54 zelfs dicht bij de 0 pCt. dan bij de 1 pCt. lagen) en bedenkt men, dat het thans op 6 maandspapier vergoede disconto van $2\frac{5}{8}$ pCt. per jaar de afgelopen 10 jaar zelfs voor 5 jaarspapier nooit werd betaald, dan is het wel duidelijk, dat de bovengenoemde kwalificatie van „omwenteling” voor de huidige verhoging van het renteniveau op de geldmarkt niet te sterk is.

In de wekelijkse overzichten over de „Geldmarkt” in dit blad spraken wij de afgelopen vijf jaar herhaaldelijk over het handhaven van de goedkoop-geldpolitiek door de monetaire autoriteiten op deze markt, in de jaren 1953-54, toen de Staat $\frac{5}{16}$ pCt. per jaar voor 3 maandskrediet en $\frac{5}{8}$ pCt. per jaar voor jaarskrediet betaalde, zelfs van ultra-goedkoopgeldpolitiek.

Voorts werd in deze overzichten vaak opgemerkt, dat de Nederlandse geldmarkt een goedkoopte-eiland vormde,

²⁾ Zie: „Een nieuwe fase in de actieve geldmarktpolitiek” in „E.-S.B.” van 24 februari 1954.

met lager renteniveaus dan waar ook ter wereld.

Men kan zeggen, dat thans met één slag deze goedkoop-geldpolitiek is weggevaagd en dat de Nederlandse geldmarkt-tarieven, al blijven zij nog steeds laag t.o.v. het buitenland, niet langer van een geheel andere orde van grootte (of liever kleinheid) zijn dan de buitenlandse.

Bij dit alles moet worden bedacht, dat de rente, die de grootste debiteur op de geldmarkt, de Staat, betaalt op het door hem opgenomen krediet, bepalend is voor het gehele renteniveau op deze markt. Het schatkistpapier vormt hier te lande nu eenmaal verreweg het belangrijkste geldmarkt-materiaal. Telkens en telkens weer is gebleken, dat de marktdisconto's en -renten zich aanpasten bij de afgifteprijzen van Agent en Nederlandsche Bank en wel meestal direct en geheel. Ook op deze wijze gezien is de recente verhoging dus van uitermate grote betekenis.

* * *

In het bovenstaande is de besproken renteverhoging van kortlopend schatkistpapier afgeschilderd als een belangrijke door de monetaire autoriteiten gedane stap.

Daar deze schildering afkomstig is van iemand, die niet is ingewijd in de geheimen van Kneuterdijk en Oude Turfmarkt, volgen hieronder enige opmerkingen, die o.i. aanwijzingen vormen voor het boven aan de wijziging toegekende belang.

Behalve op het feit, dat men een bepaalde rentevoet toch niet voor de grap plotseling tot ca. het drievoud van het tot dusverre geldende percentage zal verhogen, zij in dit verband o.a. op het volgende gewezen.

Was het verkopen van schatkistpapier bij inschrijving voor ons land reeds niet als de voor het afgelopen decennium gebruikelijke verkoopmethode te beschouwen (inschrijvingen bij de Agent vonden slechts enkele keren plaats, de laatste jaren op 19 mei en 16 juli 1953 en 16 juli 1954), opmerkelijk was in elk geval dat de huidige inschrijving een bijzonder karakter, nl. dat van een tender had. Hierbij moeten de aspirant-kopers de rentetarieven noemen, waartegen zij bereid zijn papier te kopen. Bij bovengenoemde vroegere inschrijvingen daarentegen was zulks niet het geval; daar bepaalde het Ministerie van te voren de prijzen voor de aangeboden termijnen papier.

Het kenmerkende van de thans gevolgde methode van verkoop van schatkistpapier is nu, dat zij al spoedig leidt tot een relatief hoge rente. Zulks was ook jaren geleden al eens in de praktijk gebleken, nl. in 1946, toen bij het hervatten van de „normale” verkoop van schatkistpapier na de geldsanering, ook eerst een tender was uitgeschreven, en de aspirant-kopers daarbij zodanige rentepercentages vroegen, dat het Ministerie praktisch niets toevees en overging tot het bovengenoemde systeem van verkoop door de Agent over de toonbank tegen eenzijdig door het Ministerie gefixeerde tarieven, welke laatste veel lager waren dan de toen door de geldgevers verlangde rentepercentages.

Ten aanzien van de 7 juni jl. gehouden tender was op grond van de heersende omstandigheden bij voorbaat duidelijk, dat er een zeer grote kans bestond, dat er een hoge rente uit de bus zou komen. Bekend was nl. dat de belangrijkste geldgevers op de geldmarkt, de banken, de laatste weken over uiterst weinig voor belegging beschikbare middelen beschikten en dat, voor zover zij al iets te beleggen hadden, zij een zeer voorzichtige beleggingspolitiek voeren.

Uit het feit alleen reeds van het uitschrijven van een tender onder deze omstandigheden kan o.i. worden geconcludeerd, dat het Ministerie bereid was of het misschien

zelfs gewenst vond, een relatief hoge rente te betalen.

Het element van opzettelijheid wordt o.i. ook waarschijnlijk gemaakt door het feit, dat de Staat, die thans inderdaad zeer krap in de middelen zit, geen andere bronnen aanboorde om geld te krijgen, zoals bijv. het onderbrengen van schatkistpapier bij De Nederlandsche Bank of het opnemen van callgeld door de Agent. Weliswaar worden dergelijke methoden door de goegemeente al gauw als inflatoire gebrandmerkt, maar over dergelijke aantijgingen behoeven de monetaire autoriteiten als zij niet willen, zich het hoofd niet al te zeer te breken.

Voorts viel het op, dat de bovengenoemde toewijzing op de inschrijving nog een opmerkelijk vervolg had. Tegelijk daarmee werd nl. aangekondigd, dat de Agent met ingang van 22 juni a.s. (de stortingsdag van bovengenoemde f. 50 mln.) 3 en 6 maandspromessen over de toonbank zal gaan verkopen, eveneens tegen bovengenoemde disconto's van $2\frac{1}{2}$ resp. $2\frac{5}{8}$ pCt. per jaar. Waarschijnlijk kan dit aldus worden geïnterpreteerd, dat de monetaire autoriteiten genoemde rentepercentages niet beschouwen als incidentele, hun onder bijzondere omstandigheden afgedwongen, en door hen nolens volens aanvaarde exorbitante rentevergoedingen, doch dat zij de nieuwe rentevoeten accepteren als in beginsel van blijvende betekenis voor de huidige omstandigheden.

Een andere aanwijzing, dat de besproken maatregel van meer dan voorbijgaande betekenis is, is te vinden in een recente gebeurtenis op een geheel ander terrein.

Ongeveer gelijktijdig met de verhoging van de schatkistpapierrentevoeten (nl. m.i.v. 4 juni 1956) werd nl. het rentegamma voor kortlopende geldleningen, opgenomen door lagere publiekrechtelijke lichamen (in de praktijk vnl. gemeenten), afgeschaft.

Tot dusverre golden krachtens dit „gamma” de volgende maximum rentevoeten voor leningen dezer lichamen:

TABEL II.

$\frac{1}{8}$ pCt. bij een	max.	looptijd van	1	jaar
$2\frac{1}{8}$	„ „ „	gemidd.	„ „	1-2
$2\frac{3}{8}$	„ „ „	„ „	„ „	2-3
$2\frac{5}{8}$	„ „ „	„ „	„ „	3-4
3	„ „ „	„ „	„ „	4-5
$3\frac{1}{4}$	„ „ „	„ „	„ „	5-6
$3\frac{3}{4}$	„ „ „	„ „	„ „	6-10
$3\frac{5}{4}$	„ „ „	„ „	„ „	10-15
4	„ „ „	„ „	„ „	15-20
$4\frac{1}{4}$	„ „ „	„ „	„ „	20 jaar en langer.

Van dit gamma is thans het stuk voor de korte looptijden afgekapt en vervangen door een rentemaximum van $3\frac{1}{4}$ pCt. per jaar voor een gemiddelde looptijd beneden 6 jaar. Het opgeven in deze vorm van een stukje goedkoop-geldpolitiek is o.i. op te vatten als een ander symptoom, dat er in de gedachten over rentepolitiek momenteel belangrijke veranderingen gaande zijn.

* *

Tenslotte zij hier een enkel vermoeden uitgesproken over de vraag, waarom de monetaire autoriteiten thans tot een aanmerkelijke verhoging van het door hen beheerste geldmarkt-renteniveau overgaan, nadat zij dit meer dan

10 jaar lang op een laag, lange tijd zelfs op een exorbitant laag niveau hebben gehouden.

Een motief van min of meer technisch karakter is wellicht de zuigkracht, die buitenlandse geldmarkten, waar veel hoger renteniveaus heersen dan het tot 7 juni jl. hier te lande geldende, op de Nederlandse geldmarkt uitoefenen. Naar in geldmarktcringen verluidt zou de achteruitgang van de Nederlandse deviezenpositie gedurende de laatste maanden, dan anderszins voor een deel het gevolg zijn van export van kort kapitaal naar het buitenland (Verenigde Staten van Amerika, Groot-Brittannië en West-Duitsland).

De renteverhoging op de geldmarkt zou dan beogen deze kapitaalexport enigszins af te remmen.

Belangrijker is echter waarschijnlijk een ander motief. In de circulaire, waarin de wijziging van het rentegamma aan Gedeputeerden wordt bericht, wordt onder andere opgemerkt, dat de monetaire maatregelen een verkrappende invloed op de geldmarkt hebben uitgeoefend, terwijl in de huidige conjunctuurfase nog een verdere verkrapping kan worden verwacht en de monetaire politiek voorshands gericht moet blijven op beperking van de geldruimte.

Daar de hoogte van het renteniveau voor het korte krediet hier te lande praktisch geheel wordt bepaald door de monetaire autoriteiten — naast de bovengenoemde afgifteprijzen voor schatkistpapier speelt hierbij eigenlijk slechts het disconto van de Centrale Bank een belangrijke rol — kan uit bovengenoemde opmerking o.i. worden geconcludeerd, dat de monetaire autoriteiten op conjuncturele gronden, i.c. in het kader van hun politiek van inflatiebestrijding in dit stadium renteverhoging wenselijk achten.

In dit verband is wellicht ook van belang, dat in het Jaarverslag 1955 van De Nederlandsche Bank, in een passage over de bereidheid van de Bank om (einde december 1955) vijfjaarspapier eventueel af te geven tegen hogere dan de laatstgeldende tarieven, wordt opgemerkt:

„Met deze aankondiging werd wijziging gebracht in de tot dusverre door de Bank gevoerde min of meer passieve openmarktpolitiek en werd daarna een meer actief karakter gegeven. Het oogmerk van deze wijziging was, door een verhoging van het renteniveau op de geldmarkt, in het bijzonder voor de langere termijnen, de drang tot belegging van bankmiddelen in andere sectoren, met name de kapitaalmarkt, te verzwakken, en aldus langs deze weg een zekere disinflatoire invloed uit te oefenen. Voorts heeft de overweging gegolden, dat door de uit deze actieve openmarktpolitiek eventueel voortvloeiende additionele binding van liquiditeiten de mogelijkheid werd geopend tot de overgang naar een meer effectieve discontopolitiek welke met het oog op de conjuncturele ontwikkeling, gewenst zou kunnen worden geacht”.

In dit licht zou het niet vreemd zijn de bovenbesproken rentewijziging te zien als een door de Schatkist bijgedragen steentje voor een met groter kracht te voeren conjuncturele rentepolitiek.

J. C. BREZET.

Tomaten

Het is nog niet zo heel lang geleden, dat de tomaat een vrijwel onbekende groentesoort was. In het begin van deze eeuw werd dit gewas in Nederland nauwelijks geteeld. Thans is het echter het belangrijkste produkt dat de Nederlandse tuinbouw voortbrengt. In 1955 werd

op de veilingen voor ruim 77 miljoen gulden tomaten verhandeld. Op de tweede plaats van de ranglijst der belangrijkheid bij de groente staat sla; de omzet hiervan bedroeg „slechts” 35 miljoen gulden. De belangrijkste fruitsoort is de appel. Deze bleef met een omzet van

ruim 68 miljoen gulden ook bij de tomaat ten achter.

Teeltvormen.

Nederland is niet het enige land in West-Europa, dat een tomatenteelt bezit. Volgens recente O.E.E.C.-publikaties bedraagt de oogst in West-Europa jaarlijks circa 1.800.000 ton. Onze tuinbouw levert hiervan slechts 7 pCt.

De teelt wordt in ons werelddeel op drie wijzen uitgeoefend. De meest extensieve vorm is de teelt waarvan de oogst geheel is bestemd voor de conservenindustrie. Deze is vooral in Italië van belang. Meer intensief is de vollegrondsteelt, waarvan de oogst voor verse consumptie wordt verkocht. De eisen, welke aan de kwaliteit van de vruchten worden gesteld, zijn dan heel wat hoger. Deze teelt is over de gehele zuidelijke helft van West-Europa verspreid. De oogst begint in juni in Sicilië en vindt iets ten zuiden van ons land in september en oktober zijn einde. De derde vorm is de teelt in kassen. Deze teelt is eveneens geheel gericht op de verse consumptie en is vooral tot ontwikkeling gekomen in Nederland, Engeland en het Kanaaleiland Guernsey. De kwaliteit moet aan hoge eisen voldoen, wil deze teelt verantwoord zijn. Dank zij goede verwarmingsinstallaties kan de oogst reeds eind april beginnen. Tegen juli gaat de oogst uit onverwarmde kassen overheersen. Na september wordt niet veel meer onder glas geoogst.

Tussen oktober en mei komen in West-Europa veel tomaten binnen van de Canarische eilanden. Dit zijn voor verse consumptie bestemde vollegrondstomaten.

De vraag naar tomaten.

De consumptie van tomaten is niet in alle landen even groot. Zo bedraagt het verbruik van verse tomaten in Groot-Brittannië 6 kg per hoofd van de bevolking. In Scandinavië, West-Duitsland, Nederland en Zwitserland varieert het van 2 tot 5 kg. In zuidelijke landen ligt het verbruik weer hoger; Italië komt zelfs tot 28 kg.

Het totale Nederlandse verbruik is 20.000 ton. Dit kwantum is slechts 15 pCt. van de totale Nederlandse produktie. De teelt in ons land is dus in hoge mate op export gericht.

Het hoge verbruik in Zuid-Europa wordt geheel gedekt door eigen produktie; export daarheen heeft dus geen zin. Het tegendeel is het geval, daar door dat gebied veel wordt uitgevoerd.

In Engeland komt allereerst de eigen oogst en die van Guernsey aan de markt. Later in het seizoen (eind augustus) neemt Jersey de plaats van Guernsey over. Slechts wanneer de voorziening uit deze centra tijdelijk ontoereikend wordt, vindt er invoer plaats. Tussen april en oktober valt men er dan terug op Nederland. Jaarlijks wordt op deze wijze 20.000 ton tomaten naar Engeland geleverd.

Het grote Nederlandse afzetgebied ligt op het vasteland. Dit is dus in de landen met het geringe verbruik. De teelt is er echter nog minder omvangrijk, zodat toch invoer nodig is. Nederland levert er kastomaten en Italië vollegrondstomaten. De grootste afnemer is hier West-Duitsland, zoals uit het volgende overzicht blijkt:

Hoeveelheid × 1.000 ton

1955	Invoer			
	West-Duitsland	België	Zwitserland	Zweden
Uitvoer				
Nederland	57.000	1.300	700	4.000
Italië	55.000	—	9.000	—
Bulgarije	8.000	—	—	—

Het verbruik van tomaten is niet steeds even groot. Het varieert van maand tot maand, van jaar tot jaar en zoals reeds is opgemerkt, van land tot land. Een deel der verschillen hangt samen met prijsverschillen en met koopkrachtverschillen.

Bij veel soorten groente is de prijselasticiteit van de vraag niet groot, althans zolang het prijspeil niet hoog ligt. Zodra de prijzen hoger liggen is dit anders; de vraag is dan niet verzadigd en een prijsdaling geeft dan een aanzienlijke afzetverruiming. Tomaten worden niet veel op een zeer laag prijsniveau verhandeld. Als regel is bij dit produkt de elasticiteit dan ook vrij groot. Bij hoge prijzen past een klein verbruik en bij lagere prijzen een groter verbruik.

In de loop van het seizoen komen zeer veel prijsveranderingen voor. De eerste partijen van de nieuwe oogst — uit zwaar verwarmde kassen — worden verhandeld tegen enkele guldens per kg. Omstreeks september, wanneer in de ons omringende landen de oogst van vollegrondstomaten in volle gang is, is een prijs van enkele dubbeltjes per kg heel normaal. Naarmate in de loop van het seizoen de prijzen dalen, neemt het verbruik toe. Indien in het ene jaar op een bepaald punt van het seizoenverloop de prijs hoger is dan in een ander jaar, pleegt het verbruik op het laatste tijdstip ook groter te zijn dan op het eerste.

Een verruiming van de koopkracht van de consumenten heeft een zelfde effect als een verlaging van het prijspeil van de tomaat met betrekking tot hetgeen aan tomaten te plaatsen is. In een jaar waarin meer koopkracht ter beschikking staat, zal — bij nominaal gelijke prijzen — het verbruik groter zijn, dan in een jaar, waarin minder koopkracht aanwezig is. Een ander aspect van hetzelfde verschijnsel is, dat, om een gelijke afzet te bereiken, het prijspeil hoger kan liggen naarmate de koopkracht ruimer is. De laatste jaren zijn gunstig geweest voor de vraag naar Nederlandse tomaten, niet het minst in West-Duitsland. Dit is grotendeels toe te schrijven aan de koopkrachtvermeerdering in ons deel van de wereld, en met name bij onze oosterburen. Ook Italië zag de exporten snel in omvang toenemen.

Handelspolitiek.

Aan de internationale handel in tomaten worden heel wat moeilijkheden in de weg gelegd. In tegenstelling tot het verleden bestaan deze belemmeringen niet meer uit contingenten. Mede door de Europese samenwerking op economisch gebied is deze vorm van elkaar lastig vallen in de ban gedaan. Andere methoden hebben echter een zelfde resultaat. De belangrijkste hiervan zijn: het klassieke middel: invoerrechten, en de moderne wapens van het agrarische protectionisme: minimum-exportprijzen en gesloten perioden.

Engeland beperkt zich tot het klassieke genre. Toen eind december 1953 de contingenteringpolitiek verdween, werden de invoerrechten verhoogd en wel van f. 19,47 tot f. 38,94 per 100 kg in de periode half mei tot eind augustus, van f. 9,73 tot f. 19,47 in september en van 10 pCt. tot f. 19,47 in oktober. In de tijd, dat de dure kastomaten aan de markt zijn is het recht het hoogste. Overigens is het in de periode van de oogst van vollegrondstomaten niet minder doeltreffend.

West-Duitsland heeft de volgende rechten: tot 31 mei 5 pCt.; 1 juni tot 20 juli 12 pCt.; 21 juli tot 31 juli 22 pCt.; 31 juli tot 10 augustus 22 pCt. met een minimum van D.M. 4 per 100 kg en 11 augustus tot 31 oktober 30 pCt. met een minimum van D.M. 6 per 100 kg. Deze zijn

ontstaan in 1951 en vormden toen een verhoging, welke in de verschillende perioden varieerde van 70 pCt. tot ruim 300 pCt. Kennelijk is hier vooral de bedoeling de eigen teelt van vollegrondstomaten (oogstperiode 15 augustus—1 oktober) te beschermen. Hiermede is het Duitse arsenaal niet uitgeput. Voor vele landen behalve Nederland kan in de periode 3 augustus tot 15 september na vijf dagen een invoerverbod worden vastgesteld indien de Duitse producenten minder dan D.M. 40 per 100 kg voor hun tomaten maken. Nederland garandeert minimumexportprijzen. Deze variëren in hoogte, doch komen met vorengenoemde prijs wel ongeveer overeen in kritieke perioden.

België pakt de zaak nog radicaler aan. Invoer uit Zuid-Europa is er van 15 mei tot 31 december geheel verboden. Invoer uit Beneluxpartner Nederland is soms in die periode nog wel mogelijk, mits minimumexportprijzen worden gegarandeerd. Deze liggen de laatste jaren in mei op f. 2,70 per kg (alleen in mei 1955 op f. 2,30) en dalen geleidelijk tot ze in augustus nog liggen op f. 0,45. Als regel worden in deze maanden bovendien langdurige invoerverboden ten opzichte van Nederland toegepast.

De invoer in Zweden kan het gehele jaar door vrij plaatsvinden, mits een invoerrecht van f. 36,70 per 100 kg wordt betaald.

Zwitserland laat de invoer als regel vrij tot begin juli, dan volgt een beperkte invoer tot half augustus, daarna komt een invoerverbod.

Ierland heft een invoerrecht van circa f. 0,20 per kg na 23 juni. Voor 23 juni is de invoer er vrij van invoerrecht. Ierland sluit de grens onherroepelijk omstreeks eind juli.

Tenslotte staan Denemarken, Noorwegen, Frankrijk en Oostenrijk in het geheel geen invoer toe, althans niet van kastomaten.

De handel met de Oosteuropese landen kan moeilijk tot ontwikkeling komen. Dit is reeds in het algemeen het geval, doch wel speciaal bij dit produkt met een grote mate van bederfelijkheid en met zeer sterke prijsfluctuaties.

De produktie van tomaten.

De produktiecapaciteit van de Nederlandse tuinbouw onder glas was door de oorlog aanzienlijk gereduceerd. Omstreeks 1948 werd jaarlijks 50.000 ton tomaten op de veilingen aangevoerd. Dit was 80 pCt. van het gemiddelde van de laatste jaren voor de oorlog.

Na 1948 is de teelt snel uitgebreid. In het jaar 1955 werd 125.000 ton aangevoerd. Niet alleen is de omvang van de produktie sterk toegenomen, ook is de teelt intensiever geworden. Dit komt vooral tot uiting in een sterke toename van de teelt in verwarmde kassen. Sedert 1948 nam het totale areaal tomaten toe van 1.000 ha tot 1.800 ha, dus met 80 pCt.; het areaal stooktomaten steeg echter met 100 pCt. en bedraagt thans ruim 700 ha.

Voor een deel is deze groei van de tomatenteelt slechts een verschuiving. De oppervlakte fruit onder glas nam sedert 1948 met 300 ha af. Vooral de druif moest het veld ruimen. Deze verschuiving omvat echter slechts ca. 40 pCt. van de uitbreiding der tomatenteelt. Volgens een zeer globale berekening is voor de 60 pCt. verruiming van de produktiecapaciteit 75 miljoen gulden geïnvesteerd.

In de andere landen waar op grote schaal tomaten onder glas worden geteeld is de ontwikkeling niet zo stormachtig geweest als in Nederland. De oogst van Guernsey is sedert 1948 met ca. 20 pCt. toegenomen en bedraagt thans

58.000 ton. Dit is 15.000 ton meer als de laatste jaren voor 1940. Met het oog op gevaar van tekort aan water en tekort aan arbeidskrachten is er onlangs door het Parlement besloten de teelt niet verder uit te breiden. Tot nu toe was slechts een beperkte jaarlijkse uitbreiding toegestaan.

In Engeland is de teelt de laatste jaren vrijwel constant gebleven. Enerzijds zijn er wel wat kassen bijgebouwd, doch anderzijds werd een deel van het kassenareaal bestemd voor bloemeteelt. Hoewel slechts ramingen beschikbaar zijn, kan worden aangenomen, dat de jaarlijkse produktie schommelt rond 100.000 ton.

De teelt van vollegrondstomaten is gemakkelijker van jaar tot jaar in omvang te variëren dan de teelt in kassen. We zien hier het in de groenteteelt gebruikelijke verschijnsel, dat een teelt omvangrijker wordt na een jaar met goede resultaten en inkrimpt na een slecht jaar. Zo'n slecht resultaat kan veroorzaakt zijn door lage prijzen, doch ook door een misoogst.

Na de oorlog bestond, mede onder invloed van zwevende koopkracht, aanvankelijk een grote vraag naar niet gerantsoeneerde produkten, zoals groente en fruit. Waar de teelt snel hieraan kon worden aangepast, breidde ze uit. Dikwijls behoefde dit niet eens, want vele teelten waren tijdens de voedselschaarste in de oorlog sterk in omvang toegenomen. Hier kon men volstaan met niet of nauwelijks in te krimpen. Deze grote produktie leidde in 1950 tot een afzetcrisis toen de extra vraag verdween. Ook de vollegrondstomaat werd hierdoor getroffen. In volgende jaren verminderde daarop de teelt snel in omvang. Hierdoor trad prijsherstel op. Mede onder invloed van enkele misoogsten hield dit nog geen stimulans tot uitbreiding in. De laatste jaren overheerst echter weer de neiging tot produktieverruiming. In 1955 kwamen weer afzetmoeilijkheden voor, zij het op niet zeer grote schaal. Vermoedelijk is thans een stabiele toestand bereikt, voor zover dit, bij dit voor ongunstige weersomstandigheden zo gevoelige gewas, mogelijk is.

Oorzaak van de expansie.

Iemand die kennis heeft genomen van de waslijst met ernstige handelspolitieke hindernissen zal met verwondering hebben bemerkt, dat de Nederlandse teelt niettemin een stormachtige expansie vertoont, terwijl overal elders — hoogstens Italië uitgezonderd — stabiliteit overheerst.

We moeten voor een verklaring hiervan in gedachten teruggaan tot de jaren voor 1930. Ook toen was er een sterke expansie van de tomatenteelt, niet alleen in Nederland, doch ook in vele andere landen. De produktiecapaciteit werd zo snel mogelijk aan de groeiende vraag aangepast.

Toen na 1930 de koopkracht snel verminderde, was de capaciteit reeds te groot. De importerende landen trachtten de druk hiervan zo veel mogelijk te leggen op de telers in de exportlanden, door vele invoerbelemmerende maatregelen te nemen. De Nederlandse teelt werd hier zeer zwaar door getroffen. Slechts dank zij steunmaatregelen van de Overheid kon deze in stand worden gehouden. Deze noodtoestand duurde tot in 1939 de oorlog uitbrak.

Tijdens en kort na de oorlog kon van een normale ontwikkeling geen sprake zijn. Deze jaren kunnen gevoeglijk buiten beschouwing blijven.

Toen na de oorlog het handelsverkeer weer op gang kwam ontstond geleidelijk een nieuwe periode van gunstige conjunctuur. De vraag naar tomaten nam weer sterk toe. De na de oorlog nog resterende produktiecapaciteit

van de teelt onder glas was spoedig geheel benut. Een aanhoudende stijging van de vraag moest tot relatief stijgende prijzen leiden, tenzij het glasareaal ergens verder zou worden uitgebreid.

De uitbreiding in Nederland was vooral gericht op de afzetperioden en afzetgebieden waar de protectie het minst scherp is. Daar de meeste invoerrechten een vast bedrag per kg vormen is de druk hiervan het minst zwaar in de tijd dat de tomaten duur plegen te zijn. Dit zijn de in verwarmde kassen geteelde tomaten. Voorts zijn de Duitse rechten tot half augustus niet abnormaal hoog. De extra teelt van in niet verwarmde kassen geteelde tomaten is derhalve vooral gebruikt om de uitvoer naar West-Duitsland te verhogen.

Nederland kon van deze kansen profiteren omdat de produktiefactoren er gunstig zijn. Het gematigde zee-klimaat is voor de teelt in kassen veel beter geschikt dan het meer continentale Duitse klimaat; dit geldt niet het minst voor de teelt in onverwarmde kassen. Een tweede gunstige factor is de uitstekende watervoorziening. De verzilting van het kassengebied als gevolg van het door-dringen van zout in de Nieuwe Waterweg kon (voorlopig?) worden tegengehouden.

De kosten van nieuwbouw zullen niet zoveel verschillen

voor zover het de materialen betreft; deze moeten alle worden ingevoerd.

Ook moeten de arbeidskosten worden genoemd. In vergelijking tot concurrerende landen op het gebied van de glastuinbouw zijn deze zeker niet ongunstig. Een speciaal aspect vormt nog het feit, dat de Nederlandse glastuinbouw vrij sterk steunt op het gezinsbedrijf. De arbeidskosten komen hier niet overwegend in gelduitgaven tot uiting. De beschikbare liquide middelen worden gebruikt voor investeringen, teneinde bedrijven op te bouwen voor de in het ouderlijke bedrijf werkzame kinderen. Hierin ligt een sterke tendentie tot expansie. Deze tendentie komt in het buitenland niet zo sterk voor.

Tenslotte moet worden opgemerkt, dat de Nederlandse tuinbouw door het veilingwezen een goed geoutilleerd verkoopapparaat ter beschikking heeft. Een der moeilijkste onderdelen van het afzetprobleem vormt wel de emballage. Op dit punt ligt onze tuinbouw duidelijk in het nadeel, daar de buitenlandse concurrenten over goedkoper fust kunnen beschikken.

Per saldo liggen de produktiefactoren voor de teelt onder glas in Nederland zo veel gunstiger dan in de andere landen in onze omgeving, dat ondanks de belemmeringen juist de teelt in Nederland sterk kon uitbreiden.

Honselersdijk.

W. H. KEMMERS, econ. drs.

INGEZONDEN STUK

Alcohol en verkeer

De heer J. A. Hippe, Bureauleider van de V.A.S., te Amsterdam schrijft ons:

In Economisch-Statistische Berichten van 2 mei jl. trok een artikel onder bovenstaande titel van de hand van Drs. H. Hoelen onze bijzondere aandacht. Wij hebben het met grote belangstelling gelezen en vonden er aanleiding in enkele opmerkingen te maken.

In bedoeld artikel stelt de schrijver de vraag, of de omvang van het probleem „alcohol en verkeer” wel evenredig is met de aandacht die couranten, sprekers en autoriteiten hieraan besteden. Valt het licht van de schijnwerper niet al te eenzijdig op een bepaalde oorzaak en wordt zo het Nederlandse publiek niet een indruk van de stand van zaken gegeven, die verre bezijden de waarheid is, aldus de heer Hoelen.

Voorts zegt de schrijver dat:

- a. men poogt een kwantitatief verband te suggereren tussen alcoholverbruik en verkeersongevallen;
- b. men het doet voorkomen alsof de veroordelingen wegens het rijden onder invloed, 75 pCt. van het totaal aantal onherroepelijke veroordelingen wegens het plegen van een misdrijf genoemd in de Wegenverkeerswet, tevens impliceert dat 75 pCt. van de verkeersongevallen eveneens aan alcoholgebruik zou zijn te wijten;
- c. zelfs het Centraal Bureau voor de Statistiek niet over cijfers beschikt aangaande het causaal verband tussen alcohol en verkeersongevallen;
- d. het Gemeentelijk Bureau voor de Statistiek te Amsterdam en het Hoofdbureau van Politie te 's-Gravenhage wel gegevens publiceren over het aantal ongevallen, waarbij de politie bij de betrokkenen gebruik van alcohol heeft geconstateerd, nl. resp. 1,5 en 0,2 pCt.;
- e. zelfs al is de alcoholverbruiker de schuldige, ook dan nog behoeft het alcoholverbruik niet de oorzaak te zijn geweest; de man kan van nature wel roekeloos en achteloos zijn (gebruik van alcoholica kan deze aangeboren roekeloosheid natuurlijk wel stimuleren);
- f. de beschikbare cijfers geen enkel uitsluitel geven omtrent het aantal doden en gekwetsten ten gevolge van ongelukken, waarbij alcoholverbruik de oorzaak was of althans bij de betrokkenen werd geconstateerd;
- g. tot criterium van de strafbaarheid nl. niet gekozen wordt: de schuld aan een ongeluk of kennelijke onbekwaamheid om een motorvoertuig te besturen, doch het gebruik van alcohol door de bestuurder c.q. het bloedalcoholgehalte, te bepalen door de bloedproef;
- h. men eenvoudig onbekwaam wordt geacht wegens het verspreiden van een alcoholgeur, c.q. een bloedalcoholgehalte van 1,5‰;
- i. tegen deze methode ernstige bezwaren bestaan en dat het resultaat een maatstaf van zeer twijfelachtig gehalte biedt;
- j. de invloed van alcohol op het reactievermogen afhankelijk is van de gehele psycho-fysische gesteldheid, de tijdelijke dispositie op een bepaalde dag etc.;
- k. de voornaamste oorzaken van verkeersongevallen ten onzent kunnen worden gerubriceerd in twee groepen: de objectieve, zoals het sterk gemengde wegverkeer, en de subjectieve: de hoogst bedenkelijke mentaliteit welke vele Nederlanders in het wegverkeer demonstreren en waaruit meer als directe oorzaken voortspruiten: roekeloosheid, geen voorrang verlenen, op onjuiste wijze passeren, „snijden”, etc.;
- l. er ook evenveel reden bestaat om op te treden tegen het roken door bestuurders van motorrijtuigen of het praten met chauffeurs;
- m. methoden door geheelonthouders toegepast en door

anderen overgenomen, om het te doen voorkomen alsof het alcoholgebruik de belangrijkste oorzaak is van verkeersongevallen in plaats van een der belangrijkste;

- n. juist bij een probleem met vele facetten moet begripsvernaauwing geen rol gaan spelen.

Hieronder volgen: ons antwoord op de bovenbedoelde vraag en onze mening tegenover die van de heer Hoelen, opgesomd in de punten a tot en met n.

Er moet een reden zijn, anders dan die ten gevolge van begripsvernaauwing, waardoor couranten, sprekers en autoriteiten zoveel aandacht aan het probleem „verkeer en alcohol” besteden. Want het is niet alleen de publieke opinie die zich tegen de alcoholgebruikende keert. Al vele jaren geldt er voor het personeel van de spoorwegen en dan in het bijzonder voor hen die werkzaamheden verrichten waarbij de veiligheid van de passagiers in het geding is, een verbod tot het gebruik van alcohol in hun diensttijd. Een dergelijk verbod vinden we ook in de dienstvoorwaarden van de buschauffeurs. En het is een verheugend feit, dat de werknemers in het goederenvervoerbedrijf zich met of zonder verbod onthouden van het gebruik van alcohol als zij achter de hoepel zitten. Wij nemen aan, dat noch de directie van de N.S., noch die van de busondernemingen, noch alle werknemers in het goederenvervoerbedrijf geheelonthouders zijn en uit hoofde daarvan het verbod hebben ingevoerd of geen alcoholhoudende dranken tijdens het rijden gebruiken. Veeleer ligt het voor de hand, dat men de gevaren kent, die het gebruik van alcohol in het wegverkeer voor de veiligheid van de passagiers en van de chauffeur oplevert en dat dit de aanleiding is geweest tot het nemen van genoemde maatregelen. Wij nemen ook aan, dat onze wetgevende macht die gevaren eveneens van al bovendien weet hoevele malen onder invloed van alcohol wordt gereden en verkeersongevallen worden veroorzaakt: Dat zij diengevolge strengere maatregelen neemt tegen hen, die onder zodanige invloed van alcohol verkeren, dat zij niet in staat worden geacht hun voertuig naar behoren te besturen. De wet spreekt dus niet van „in staat zijn”, maar gebruikt het woord „geacht”.

ad a. Voorzover ons bekend wordt er geen poging gedaan een kwantitatief verband te leggen tussen het alcoholverbruik en het aantal verkeersongevallen. Er worden door het C.B.S. wel gegevens gepubliceerd over de verhouding van het aantal onherroepelijke veroordelingen t.z.v. het besturen van een voertuig onder invloed van alcohol tot die van de andere in de W.V.W. genoemde misdrijven. In 1954 bedroeg dit 75 pCt. en in 1955 73 pCt. De heer Hoelen geeft het eerstgenoemde cijfer toe. Het tweede was hem klaarblijkelijk nog niet bekend.

ad b. Wij zullen gaarne van de schrijver vernemen, bijv. door middel van aanhalingen uit geschriften of redevoering, van wat de indruk uit geschriften of redevoering, alsof de onherroepelijke veroordelingen wegens het besturen van een voertuig onder invloed van alcohol, tevens impliceert, dat 75 pCt. van de verkeersongevallen onder invloed van alcohol plaatsvindt. Natuurlijk zijn er lieden die menen een statistiek te kunnen lezen en een onjuiste conclusie trekken. Maar dat vinden we op elk terrein. Er zijn er ook die wel eens hun neus in een of ander leerboek hebben gestoken en daarna hun wijsheden luchten, die elke vakman als onjuist beschouwt. Daaraan kan noch de wetenschap noch de uitgever van het boek iets doen en we kunnen hun dan ook niet verwijten dat zij

verkeerde indrukken verwekken. De gevolgtrekking van zulk een verwijt zou dan ook zijn, dat het boek niet meer zou mogen verschijnen. En dat zal de heer Hoelen toch ook niet willen.

ad c. Het C.B.S. beschikt wel over cijfers aangaande het causaal verband tussen alcoholgebruik en verkeersongevallen. Wij geven de heer Hoelen in overweging de door dit Bureau gepubliceerde cijfers maar eens te bestuderen. Hij kan ze vinden in „Toepassing van de Wegenverkeerswet 1953” en het vervolg daarop „1954”. Uitgave van de Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V. te Utrecht. In 1953 werden 353 personen onherroepelijk veroordeeld wegens het overtreden van art. 36 van de W.V.W.¹⁾ Wegens het veroorzaken van dood door schuld, art. 36, 1 40, waarbij in 16 gevallen de schuldige onder invloed van alcohol was. Dat is niet minder dan 40 pCt. Voor 1954 gelden resp. de volgende cijfers, nl. 79 en 8. Dat is ruim 10 pCt. Veroorzaken van zwaar lichamelijk letsel door schuld: in 1953 264 en in 1954 337. Waarvan de bestuurder onder invloed van alcohol verkeerde: in 1953 33 of 12,5 pCt. en in 1954 39 of bijna 11,5 pCt. Deze cijfers wijzen er toch wel op, dat het gebruik van alcohol achter het stuur groter omvang en ernstiger gevolgen heeft dan Drs. Hoelen wil doen voorkomen.

ad d. Uit bovenstaande cijfers mag zonder bezwaar worden vastgesteld, dat de gegevens over Amsterdam en 's-Gravenhage niet als maatstaf voor het gehele land kunnen worden gebruikt.

ad e. Hierop past maar één antwoord, nl. dat iemand met aangeboren neigingen van roekeloosheid of achteeloosheid niet achter het stuur van een auto behoort plaats te nemen. In geen geval mag hij alcoholhoudende dranken enkele uren voor en tijdens het rijden gebruiken.

ad f. De bovengenoemde cijfers en de resultaten van onderzoeken op duizenden proefpersonen op de invloed van alcohol op hun rijvaardigheid, bewijzen wel het tegendeel.

ad g. Het is niet juist, dat als criterium voor de strafbaarheid geldt het bloedalcoholgehalte van een verdachte te bepalen door middel van de bloedproef. En wel: omdat de bloedproef geen door de wet erkend bewijsmiddel is, hoogstens een middel dat ertoe kan bijdragen de waarheid te benaderen; er geen wettelijk vastgestelde promilredmpel bestaat; de verdachte toestemming moet verlenen tot het nemen van een bloedmonster en tenslotte de rechter zich van de resultaten van een bloedproef kan distancieren. Als criterium voor de strafbaarheid in ons land geldt alleen het wettig en overtuigend bewijs.

ad h. Ook dit is niet juist. De rechter spreekt op die gronden geen „schuldig” uit. Dit zou de heer Hoelen beamen als hij de moeite zou nemen enige zittingen van een rechtbank of gerechtshof bij te wonen, die een of meer zaken met betrekking tot artikel 26, 1 e.v. van de W.V.W. heeft te behandelen.

ad i. Uit het bovenstaande blijkt, dat deze methode niet gevolgd wordt. Er behoeven dus geen bedenkingen tegen te bestaan. Of het resultaat van het bloedonderzoek twijfelachtig is, wagen wij op onze beurt te betwijfelen. Deze methode wordt zowel in het binnen- als in het buitenland als de meest juiste erkend. In ieder geval is zij veel beter dan de klinische methode.

ad j. De heer Hoelen erkent hierdoor dat het gebruik van alcohol van invloed is op het reactievermogen, zij

¹⁾ Art. 36 W.V.W.: Het aan zijn schuld te wijten zijn, dat een ander bij gelegenheid van een botsing, aan- of overrijding, met een door hem bestuurd motorrijtuig wordt gedood of zwaar lichamelijk letsel bekomt.

het dan ook, dat die invloed onder verschillende omstandigheden anders is. Een reden des te meer om achter het stuur geen alcohol te gebruiken.

ad k. Wij zouden gaarne eens een onderzoek instellen naar de oorzaken van roekeloos rijden, geen voorrang verlenen, etc. Wij zijn er van overtuigd, dat als dit mogelijk was, de cijfers omtrent het aantal verkeersongevallen, die nu alleen maar betrekking hebben op de roekeloosheid, voor een niet onbelangrijk deel naar die van het alcoholgebruik achter het stuur zouden moeten verhuizen. Uiteraard is deze overtuiging alleen maar bestemd om te gebruiken in dit artikel. Waar hij niet berust op exacte gegevens wordt daarmede door ons niet gewerkt. Ook al om te voorkomen, dat men ons van tendenties beschuldigt.

ad l. Als het roken achter het stuur oorzaak van verkeersongevallen zou kunnen zijn, dan zouden we de bestuurders van voertuigen moeten vragen ook dit te laten. We hebben nu eenmaal de plicht elk verkeersongeval dat voorkomen kan worden te voorkomen, ook al zal daarvoor een offer moeten worden gebracht. Het besturen van een wagen die 90 à 100 km per uur rijdt, is nu eenmaal wat anders dan het rijden met paard en wagen. Het snelverkeer eist elke fractie van een seconde de aandacht van de mens op. Wie dat niet begrijpt behoort niet op de weg; hij is een gevaar voor zichzelf en anderen. Praten met de bestuurder van een voertuig is allang verboden. De heer Hoelen kan dat in iedere bus of tram lezen.

ad m. Wij zullen niet beweren, dat het gebruik van alcohol achter het stuur de belangrijkste oorzaak van verkeersongevallen is. Maar dat het tot de groep „zeer belangrijke” behoort is, gezien bovenstaande gegevens, wel zeker. De heer Hoelen zal aan de hand daarvan ook moeten toegeven, dat zijn „onbelangrijkste” niet de juiste plaats in de ranglijst van oorzaken van verkeersongevallen is.

ad n. Aan begripsvernuwing bestaat geen behoefte. Wij zijn ervan overtuigd, dat de verschillende organisaties die ieder op hun terrein voor de verbetering van de verkeersveiligheid werkzaam zijn, dit daardoor juist voorkomen. Ons volk begrijpt wel, dat het rijden met een wagen waarvan de stuurinrichting defect is even gevaarlijk is als een mens achter het stuur, waarvan de geestelijke remmen onklaar zijn gemaakt.

Resumerende menen wij te mogen vaststellen, dat de heer Hoelen er niet in is geslaagd, aan te tonen, dat t.a.v. het probleem „alcohol en verkeer” wordt overdreven. Integendeel, wij hebben de indruk, dat hij de gevolgen van het gebruik van alcohol achter het stuur, uiteraard te goeder trouw, minder ernstig heeft voorgesteld dan ze zijn. Dit is niet in het belang van de veiligheid op de weg. Maar ook niet in het belang van de alcoholhoudende dranken producerende industrie. Deze industrie heeft er toch geen belang bij dat zijn produkt in opspraak komt. Het zou daarom veel verstandiger zijn als men van die kant openlijk het gevaar van alcohol achter het stuur zou erkennen gelijk een distillateur te Schiedam, die het drinken van zijn produkt op zijn vrachtwagens aanbeveelt, doch er duidelijk aan toevoegt, „maar niet bij snelverkeer”.

Naschrift.

Nogmaals wijzen wij er op, dat wij in Nederland niet kunnen beschikken over een statistiek, die het causaal verband aangeeft tussen het aantal verkeersongevallen en het alcoholverbruik. Volkomen ten onrechte meent mijn geachte opponent dit verband te kunnen afleiden uit de publikatie van het C.B.S. „Toepassing der Wegen-

verkeerswet”, 1953 en 1954. Op blz. 5 dezer publikaties treffen wij een tabel aan, die wij hieronder enigszins verkort weergeven.

Onherroepelijke veroordelingen ter zake van misdrijven vermeld in de Wegenverkeerswet

	1953	1954
Art. 26: rijden onder invloed	4.492	4.779
Art. 36: dood of letsel door schuld	353	463
Art. 36,1: veroorzaking van dood	40	79
dito, waarbij alcoholgebruik door de schuldige	16	8
Art. 36,2: veroorzaking van zwaar letsel	264	337
dito, waarbij alcoholgebruik door de schuldige	33	39
Joy riding, etc.
Totaal der veroordelingen wegens deze misdrijven	5.771	6.426

De heer Hippe meent nu uit deze cijfers te kunnen afleiden, welke rol het alcoholverbruik bij verkeersongevallen speelt en noemt met betrekking tot het veroorzaken van dood door schuld 10 pCt. in 1954, verkregen door de genoemde cijfers 79 en 8 op elkaar te betrekken. De heer Hippe ziet echter geheel en al over het hoofd, dat deze cijfers betrekking hebben niet op het totale aantal ongevallen met rubricering naar oorzaken, maar op misdrijven. Het totale aantal verkeersongelukken — en daar hebben wij over geschreven — bedroeg in 1954 100.700, waarvan met dodelijke afloop 1.400 en met ernstig letsel 15.000 (Statistisch Zakboek 1955, tabel 150, blz. 91).

Hier ontbreekt echter de rubricering naar oorzaken en de heer Hippe kan zich hiervan bij het C.B.S. vergewissen. Het zou nog enige zin hebben gehad de genoemde cijfers van 8 en 39 te vergelijken met respectievelijk 1.400 en 15.000; men komt dan tot de percentages 0,6 en 0,3. Wij zeggen: enige zin hebben gehad, omdat de veroorzaking van dood door schuld onder invloed van alcoholgebruik tevens een misdrijf is volgens de Wegenverkeerswet art. 36, 1e, zodat we mogen aannemen, dat er in dit opzicht weinig of geen verschil zal bestaan tussen een „neutrale” rubricering naar oorzaken en een rubricering naar misdrijven volgens de Wegenverkeerswet. Wij hebben deze vergelijking echter toch niet willen maken, omdat er nu eenmaal, ook volgens het C.B.S. zelf, geen rechtstreeks verband bestaat tussen de cijfers genoemd in de „Toepassing der Wegenverkeerswet” en die in de statistiek der verkeersongevallen. Wij kunnen uit het bovenstaande alleen maar concluderen, dat ook de heer Hippe slachtoffer is geworden van een onjuiste interpretatie van het beschikbare cijfermateriaal.

Gaarne voldoe ik voorts aan het verzoek van de heer Hippe om hem een voorbeeld te geven van ten onrechte suggereren. Het voorbeeld is curieus van aard: „In 1953 werden 5.004 onherroepelijke veroordelingen uitgesproken wegens overtreding van art. 26, 1e van de Wegenverkeerswet (dood door schuld —sic— en het toebrengen van lichamelijk letsel). Hiervan was de overtreding in 4.498 gevallen — 78% — te wijten aan het rijden onder invloed van alcohol. Tot de veroordeelden behoorden niet alleen bestuurders van motorvoertuigen maar ook bromfietzers en wielrijders. Deze gegevens werden vandaag verstrekt door de Vereniging voor Alcoholbestrijding in Snelverkeer (V.A.S.)” (Volkskrant, 26 augustus 1955).

De mededelingen van de heer Hippe omtrent de bloedproef als wettig bewijsmiddel staan in een merkwaardig contrast tot de door mijn andere opponent, de heer Hollander, in no. 2023 van dit blad uitgesproken overtuiging. Wat de rol van de bloedproef bij de beoordeling door de rechter betreft verwijs ik naar mijn antwoord aan de heer Hollander in hetzelfde nummer. Ik wil hier alleen nog aan toevoegen, dat de Overheid voornemens is de

bloedproef verplicht te stellen en in de wet een criterium op te nemen niet van 1,5 doch van slechts 0,5 of 0,6‰. Wij stellen nogmaals vast, dat deze maatregel niet zou steunen op een ondubbelzinnig aangetoond verband tussen aantal verkeersongevallen en alcoholverbruik.

Wel willen wij er hier nog op wijzen, dat na het vervallen van het voorschrift der maximumsnelheid het aantal doden ten gevolge van verkeersongevallen toenam van 969 in 1950 tot 1.488 in 1955 (Statistisch Zakboek 1955, blz. 91, en Statistisch bulletin van het C.B.S., jaargang 1956, no. 29). Voor de ernstig gewonden luiden deze cijfers respectievelijk 10.068 en 19.125. Wij willen hiermede overigens nog geen vaststaand causaal verband suggereren doch wel een indicatie geven.

Resumerende menen wij te mogen zeggen, dat de heer Hippe er geenszins in is geslaagd onze stelling, dat uit de beschikbare cijfers het verband tussen alcoholverbruik en verkeersongevallen niet valt af te leiden, te weerleggen, laat staan, dat hij zou hebben bewezen, dat alcoholverbruik door bestuurders, etc. gerekend moet worden tot de „zeer belangrijke” oorzaken van verkeersongevallen.

Amsterdam.

Drs. H. HOELEN.

De discussie over dit onderwerp is hiermede gesloten.

REDACTIE.

AANTEKENING

De kosten van automatisering.

Het is bijna vier jaar geleden, dat de Ford Motor Company de eerste batterijen onderling verbonden machines voor de produktie van motorblokken installeerde. Thans is automatisering in de industrieën, die zich met massa-produktie bezig houden, ingeburgerd en vermoedelijk overheersend geworden. Dit wil nog niet zeggen, merkt „The Economist” van 5 mei jl. op, dat automation begonnen is baten af te werpen. In sommige gevallen, met name in de chemische industrie, is dat zeer zeker het geval, maar meestal, in het bijzonder in de auto- en elektrotechnische industrie, betekent automatisering vooralsnog alleen maar, dat de machines talrijker, groter en duurder zijn geworden. Wanneer een automatische apparatuur in één bedrijf wordt geïnstalleerd, gevoelen de concurrenten zich, teneinde dezelfde toeneming van de capaciteit en de snelheid hunner produktie te verkrijgen, gedwongen deze apparatuur eveneens aan te schaffen.

In Detroit, Pittsburgh en Cleveland, groeit het vermoeden dat automation zeer duur is. In de nieuwe Plymouthfabriek te Detroit bijv. bevinden zich batterijen automaten, die meer dan \$ 50.000 per stuk kosten. Het is dan ook niet zo'n wonder, dat de totale kosten van dit bedrijf in 1955 20 pCt. hoger waren dan die van een vergelijkbaar bedrijf in 1953. De auto-industrie voor een verrijken en uitrusten van de auto-industrie als totaliteit zullen dit jaar niet ver van de \$ 2 mrd. verwijderd zijn, tegen \$ 1,4 mrd. in het vorige recordjaar 1954. Het merendeel van deze extra-uitgaven kan volgens „The Economist” worden gezien als de prijs voor automatisering.

Het is, gezien deze stijging der kapitaalsuitgaven, voor waarnemers moeilijk een uit automatisering voortvloeiende besparing op de totale produktiekosten te ontdekken. De verlaging der directe arbeidskosten is niet steeds proportioneel, aangezien de overblijvende

arbeiders beter geschoold moeten zijn. Bovendien hebben de meeste ondernemingen ervaren, dat zij grote aantallen eerste klas technici nodig hebben voor machine-onderhoud. Tenslotte hebben de vakbonden al te kennen gegeven, dat zij verwachten, dat eventuele netto-besparingen op arbeidskosten aan de resterende arbeiders in de vorm van hogere lonen zullen worden uitgekeerd. In enkele gevallen zullen dan ook de besparingen, die bij bestelling der automaten werden verwacht, illusoir blijken te zijn.

Daar, waar de hogere kapitaalkosten niet kunnen worden uitgesmeerd over een grotere produktie-omvang, zal het aanvankelijke resultaat van automatisering bestaan uit lagere winsten, óf — voor zover de marktsituatie en de betere kwaliteit van het produkt zulks toelaten — hogere prijzen voor de consument. De hoge vaste kosten impliceren echter, dat de „straf” op een ver beneden de capaciteit blijvende produktie-omvang zwaar is. Daardoor is het mogelijk dat met prijsverhoging meer verliezen worden geleden dan met prijsverlaging.

De ingenieurs hebben beloofd, dat de prijs voor automaten te zijner tijd lager zal komen te liggen en dat het aantal onderhoudstechnici zal kunnen worden ingekrompen. De produktiekosten zullen dan lager zijn. Het enthousiasme waarmede de meeste ondernemingen automaten aanschaffen, wijst erop, dat zij verwachten, dat dit laatste inderdaad het geval zal zijn. Op korte termijn echter, besluit „The Economist”, „profits are being calculated with sharp pessimism. What automation costs today is almost frightening — except to the sellers of capital goods”.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Daar geen enkele instelling over via de geldmarkt te beleggen middelen beschikte, kwamen er gedurende de verslagweek geen discontonoteringen voor schatkistpapier tot stand, zelfs niet in de vorm van adviesprijzen. Het effect van de jongste ingrijpende verhoging der afgifteprijzen van de Agent voor 3 en 6 maandspapier op de marktdisconto's was derhalve nog niet na te gaan. Dat de banken krap zitten bleek wel uit de ongewijzigde callgeldnotering van 1½ pCt. Advertenties, waarin sommige banken mededelen dat zij bereid zijn aantrekkelijke rentecondities te bieden voor gelden, hun voor enige maanden toevertrouwd, spreken in deze ook een duidelijke taal.

Naast de afvloeiing van deviezen heeft de afgelopen maanden nog een andere factor geleid tot onttrekkingen aan het bankwezen. Bij de steeds voortgaande stijging van de geldcirculatie hier te lande is nl. een vrij aanzienlijke verschuiving te constateren van giraal naar chartaal geld. In het halfjaar ultimo oktober 1955-ultimo april 1956 daalde de bij banken aangehouden girale geldhoeveelheid met ca. f. 400 mln.

De kapitaalmarkt.

De gezondheidstoestand van President Eisenhower bleek evenals in het najaar van 1955 gedurende de verslagweek weer de alles beheersende factor, zowel voor Wallstreet als Damrak, te zijn. Parallel met het herstel van de President vond ook het marktherstel ditmaal snel plaats, veel sneller dan in de herfst van het vorige jaar. Op de Amsterdamse aandelenmarkt was de koersstijging

uiteraard het grootst bij die fondsen die eind vorige week de hardste klappen te incasseren hadden gekregen, dus bij de „internationals”. De marktfavorieten Koninklijke en Unilever haalden bovendien een deel van het tijdens vorige weken geleden koersverlies in.

Dit alles wil inmiddels nog niet zeggen, dat op de aandelenmarkt nu plotseling alles botertje tot de boom is. De ondergrond van de markt blijft ongeanimeerd en onzeker. Of Eisenhower werkelijk aanstaand najaar weer president zal worden; of de Amerikaanse conjunctuur en daarmee de wereldconjunctuur het zal houden; of de jongste loonronde de winstgevendheid van het Nederlandse bedrijfsleven niet al te zeer zal aantasten; of de stijging van de rentestand hier te lande zich verder zal voortzetten, voor de beleggers vormen deze en andere punten even zovele vraagtekens, en hieruit resulteert een voorzichtige houding. Ten gevolge hiervan blijken bijv. aandelenemissies en stockdividenden telkens nogal zwaar op de maag te liggen.

Hoewel er zich op de obligatiemarkt de afgelopen week wel enige fractionele koersverbeteringen voordeden kwam er als geheel genomen aan het proces van geleidelijke koersafbrokkeling nog geen einde. Ook op de emissiemarkt zijn de gevolgen van de rentestijging thans duidelijk te constateren.

De Friesch Groningsche Hypotheekbank, die enkele weken $3\frac{3}{4}$ pCt. pandbrieven had aangeboden, had daar blijkbaar weinig succes mee gehad. Zij ging nu over tot aanbidding van 4 pCt. pandbrieven a pari.

De Eerste Nederlandsche Scheepsverband Maatschappij ging over tot uitgifte van 4 pCt. pandbrieven à $98\frac{1}{2}$ pCt. De Groninger Industriële Crediet Bank laat bij een emissie de inschrijvers de keuze tussen $4\frac{1}{2}$ pCt. obligaties à 99 pCt. en $3\frac{3}{4}$ pCt. obligaties à 93 pCt.

Terwijl de industriële converteerbare obligatieleningen die de afgelopen maanden werden geëmitteerd een rentevoet van 4 pCt. hadden, geeft Wijers thans een dergelijke lening van het $4\frac{1}{4}$ pCt. rentetype uit.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	1 juni 1956	8 juni 1956	15 juni 1956
Algemeen		222,6	212,0	219,0
Internat. concerns		299,5	285,5	296,2
Industrie		168,3	159,9	163,9
Scheepvaart		167,3	161,8	164,0
Banken		142,5	135,6	141,0
Indon. aand.		128,3	120,4	123,4

Aandelen			
Kon. Petroleum	783	768	796
Unilever	408	392½	413½
Philips	314¼	282	291½
A.K.U.	274½	250	269½
Kon. N. Hoogovens	338	313	327½
Van Gelder Zn.	246½	235	245½
H.A.L.	197½	186½	185½
Amsterd. Rubber	101¼	96	94¼
H.V.A.	120	115	117

Staatsfondsen			
2½ pCt. N.W.S.	73½	71¼	71¼
3-3½ pCt. 1947	93½	92¾	91¾
3¼ pCt. 1955 I	91¼	91½	92¼
3 pCt. Grootboek 1946	91¼	91½	91¼
3 pCt. Dollarlening	93½	91½	91¼

Diverse obligaties			
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	97½	96½	95
3¼ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III	90	89	89
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	96¼	95½	95¼
3½ pCt. Philips 1948	98½	97¾	97¾
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	91	91	90½

J. C. BREZET.

vacatures

De KLM

vraagt voor haar
Dienst Financiën

in verband met uitbreiding en
verzwaring van de taak van deze dienst

- a. een deskundige op het gebied van kredietverlening;
- b. een deskundige op het gebied van effectenwezen.

Gegadigden dienen te beschikken over een ruime ervaring op een leidinggevende plaats, hetzij in het bankwezen, hetzij op een verwant terrein.

Verwacht wordt een behoorlijke vooropleiding. Een economische of juridische opleiding op academisch niveau kan tot aanbeveling strekken.

Leeftijd tot omstreeks 35 jaar.

Speciaal zal gelet worden op aanpassingsvermogen en op belangstelling om zich moderne bedrijfseconomische inzichten eigen te maken.

Sollicitaties, welke strikt vertrouwelijk behandeld zullen worden, te richten aan KLM Personeelszaken, Postbus 121, Den Haag.

WERKLOOSHEID 1) 2)

Maand	Totaal aantal werklozen	waarvan		
		nijverheid	landbouw	losse arbeiders
30 april 1955	35.000	8.100	3.700	7.300
31 mei 1955	29.800	6.900	3.700	6.400
30 juni 1955	26.300	6.300	2.800	5.600
30 juli 1955	30.100	8.800	4.000	5.700
31 aug. 1955	28.100	8.200	2.500	5.200
30 sept. 1955	26.800	6.400	1.700	5.000
31 okt. 1955	28.600	7.000	2.400	5.400
30 nov. 1955	36.000	9.300	6.100	6.900
31 dec. 1955	52.100	14.800	11.500	10.300
31 jan. 1956	53.900	13.600	10.200	5.100
29 febr. 1956	59.200	15.000	12.400	5.800
31 mrt. 1956	32.500	6.200	3.300	2.500
30 april 1956	24.500	3.400	2.400	1.700

1) Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

2) Gegevens van arbeidsbureaux; afgerond op honderdtallen.

PRIJSINDEXCIJFERS VAN HET LEVENSONDERHOUD VAN GEGINNEN
VAN HAND- EN HOOFDARBEIDERS ^{1) 2)}

1951 = 100

	Wegingsfactor (% van totale) gezinsuitgaven in 1951)						
		1954	1955	nov. 1955	dec. 1955	jan. 1956	febr. 1956
Aard der gezinsuitgaven							
I Voeding, w.o.	361,4	108	110	108	108	109	111
brood, gebak en grutterswaren	72,4	112	113	113	113	112	112
aardappelen, groenten en fruit	55,5	113	112	108	107	115	130
suiker, koloniale waren en dranken	64,7	110	109	106	104	104	104
vlees, vleeswaren en vis	62,1	104	104	103	104	105	106
oliën en vetten	40,7	88	82	78	78	78	78
zuivelprodukten (excl. roomboter)	66,0	113	127	129	129	127	127
II Roken	26,4	98	98	98	98	98	98
III Woning, w.o.	209,4	111	114	115	115	115	115
huur, water, onderhoud woning	79,1	120	122	126	126	126	126
woninginrichting en huisraad	72,6	98	99	98	98	97	96
verwarming en verlichting	57,7	115	121	123	123	123	123
IV Kleding en schoeisel, w.o.	129,7	87	87	84	84	84	84
kleding	102,2	86	86	83	83	82	82
schoeisel	27,5	88	90	90	90	89	89
V Hygienische en medische zorg, w.o.	62,2	110	111	111	111	114	114
reiniging en huishoudelijke hulp	20,1	97	99	99	99	100	100
persoonlijke en gezondheidszorg	42,1	116	117	116	116	121	121
VI Ontwikkeling en ontspanning, w.o.	91,3	101	103	104	104	101	104
ontwikkeling, ontspanning, verenig.	57,4	98	100	101	101	101	101
verkeer	33,9	106	108	109	109	109	109
VII Verzekeringen, belastingen, sociale ver- plichtingen e.d.	119,6	105	105	97	97	97	98
Totaal, exclusief belastingen	967,1	105	107	107	107	107	108
Totaal, inclusief belastingen	1000,0	105	106	106	105	105	106

¹⁾ Bron: Statistisch Bulletin van het C.B.S.

²⁾ Berekend als gewogen gemiddelde van vier prijsindexcijfers van het levensonderhoud, nl. die voor Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam en dat van 18 gemeenten, t.w. Alphen a/d Rijn, Arnhem, Bergen op Zoom, Dongen, Dordrecht, Eindhoven, Enschede, Gouda, Groningen, Haarlem, Heerlen, Hilversum, Leeuwarden, Middelburg, Tilburg, Utrecht, Zaandam en Zwolle. De indexcijfers geven de, t.g.v. de prijsbeweging, optredende veranderingen aan in de uitgaven, in 1951 gedaan door gezinnen van hand- en hoofdarbeiders met een bruto-inkomen in dat jaar van f. 3.000 tot f. 5.000 en bestaande uit vier personen.

HOOFDPOSTEN VAN DE GECOMBINEERDE BALANSEN VAN
DE 35 REPRESENTATIEVE, RESP. 4 GROTE NEDERLANDSE
HANDELSBANKEN ^{1) 2)}

	35 banken		4 banken ²⁾		31 banken	
	1956	1956	1956	1956	1956	1956
	maart	april	maart	april	maart	april
Kas, Ned. Bank, kassiers, giro-inst.; uitgezette daggeldleningen	500,4	590,3	325,5	419,2	174,9	171,1
Nederlands schatkistpa- pier	1.691,7	1.580,5	2.162,7	2.080,0	643,8	615,3
Nederlandse schatkistcer- tificaten	1.114,8	1.114,8				
Ander overheidspapier (incl. buitenlands schat- kistpapier)	171,3	166,0	131,0	122,9	40,3	43,1
Bankiers (nostro) ³⁾	498,8	529,2	219,8	283,2	279,0	246,0
Debiteuren, Overheid ⁴⁾	210,2	197,9	182,7	169,8	27,5	27,9
Debiteuren, overige ⁵⁾	2.851,1	2.974,3	1.882,7	1.950,6	968,4	1.023,7
Deposito's en spaargel- den ⁶⁾	1.688,3	1.710,6	1.085,1	1.143,3	603,2	567,3
Creditsaldi van banken ⁷⁾	626,7	586,2	362,7	346,3	264,0	239,9
Creditsaldi van cliënten ⁸⁾	3.899,1	3.831,2	2.903,1	2.828,4	996,0	1.002,8
Opgenomen gelden ⁹⁾	74,1	168,9	5,0	72,2	69,1	96,7
Balans totaal	7.993,7	8.077,1	5.337,2	5.428,6	2.656,5	2.648,5

¹⁾ Bron: Statistisch Bulletin van het C.B.S.

²⁾ Amsterdamsche Bank-Incassobank; Nederlandsche Handel-Mij. (Ned. be-
drijf); Rotterdamsche Bank en Twentsche Bank.

³⁾ Nostro-saldi bij banken in binnen- en buitenland.

⁴⁾ Kredietverlening aan Nederlandse provincies, gemeenten en waterschappen.

⁵⁾ Wissels, voorschotten tegen effecten en schatkistpapier; kredietverlening onder
garantie van Nederlandse overheidslichamen; voorschotten aan kredietinstel-
lingen; kredietverlening aan ondernemingen, waarin is deelgenomen; krediet-
verlening aan anderen.

⁶⁾ Deposito's voor één maand of langer, spaargelden of gelieerde bank.

⁷⁾ Creditsaldi van banken, loro en overige creditsaldi van banken.

⁸⁾ Creditsaldi van cliënten in gulden; creditsaldi van cliënten in valuta.

⁹⁾ Opgenomen daggeldleningen; andere opgenomen gelden.

OVERWEEGT U eens ook E.-S. B.

in Uw publiciteit te betrekken. Ons speciale
Gemeentenummer, verschijnend op 27 juni a.s.,
biedt U daartoe een uitstekende startmogelijkheid.
Omgaande, reservering is dan echter gewenst.

ADVERTENTIE-AFDELING

„ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN”
Postbus 42 — Schiedam — Telefoon 01800-69300.

**Abonneert U op
DE ECONOMIST**

Maandblad onder redactie
van:

Prof. P. Hennipman,
A. M. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50;
fr. p. post f 23.60; voor stu-
denten f 19.—; fr. per post
f 20.10.

Abonnementen worden aan-
genomen door de boekhandel
en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

J. P. WYERS'
INDUSTRIE-ENHANDELSONDERNEMING, N.V.

gevestigd te Amsterdam.

UITGIFTE van

**f 2.500.000,- 4 ¼ % 20-jarige in gewone aandelen
converteerbare obligaties aan toonder,**

in stukken van f 1.000,- nominaal.

De ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op bovenvermelde obligaties,
uitsluitend voor houders van claims, bij hun kantoren te Amsterdam, Rotterdam en
's-Gravenhage, voor zover aldaar gevestigd, openstellen op:

VRIJDAG, 22 JUNI 1956

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 100 pct.

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 14 juni 1956.

Prospectussen, inschrijvingsformulieren en afdrucken van de trustakte zijn bij de
kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

**DE TWENTSCHE BANK N.V.
BANQUE DE PARIS ET DES PAYS-BAS**

Amsterdam, 14 juni 1956.